

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА І
ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ІНСТИТУТ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ: АДМІНІСТРАТИВНО-
ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: студентка 2 курсу 12-283-Мз групи
Спеціальності 262 Правоохоронна діяльність
Освітньо-професійної програми
«Правоохоронна діяльність»

Сабельфельд Дана Євгеніївна

Керівник: к.і.н., доцент Капарулін Ю.В.

Рецензент: д.ю.н., професор Стратонов В.М.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретико-правова характеристика адміністративно-правового регулювання інституту пробації в Україні	10
1.1. Поняття, зміст інституту пробації.....	10
1.2. Основні засади діяльності інституту пробації.....	21
1.3. Адміністративно-правовий статус суб'єктів пробації.....	28
РОЗДІЛ 2. Механізм адміністративно-правового регулювання інституту пробації в Україні	37
2.1. Функціональне призначення органів пробації.....	37
2.2. Адміністративна діяльність публічної адміністрації за допомогою форм і методів.....	46
2.3. Місце адміністративних процедур в організації діяльності інституту пробації.....	55
РОЗДІЛ 3. Проблеми інституту пробації в Україні, шляхи удосконалення законодавства з врахуванням зарубіжного досвіду	63
3.1. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання пробації та можливості його адаптації в Україні.....	63
3.2. Шляхи удосконалення та перспективи розвитку адміністративного законодавства щодо інституту пробації: проблемні аспекти.....	72
ВИСНОВКИ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	90

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Права і свободи громадян України, як закріплено в Основному законі, є найвищою цінністю для держави. Проте, зазначені складові неможливо забезпечити, якщо відсутній належний контроль за правопорядком та державні гарантії, завдяки яким забезпечується низький рівень злочинності в державі. На державні органи влади покладається обов'язок відновлювати права та законні інтереси фізичних і юридичних осіб, які були порушені, а тих, хто винен у вчиненні правопорушень, притягати до юридичної відповідальності, маючи за мету, щоб правопорушники ставали на шлях виправлення та несли користь для суспільства і, що найголовніше – більше не скоювали правопорушень у майбутньому.

Загалом, позбавлення волі на сьогоднішній день не можна вважати ефективним способом, за допомогою якого правопорушники виправляються, тому що більша частина осіб, які відбували покарання в місцях позбавлення волі, так чи інакше, але здійснюють рецидивні злочини. Для того, щоб запобігати такому негативному явищу, світовою спільнотою вже майже 200 років використовується інститут пробації як інструмент, що спрямований на виправлення правопорушників, якими вперше було здійснено нетяжкий злочин. Як показує практика, більш ніж 90 % осіб, які відбували покарання без позбавлення волі на підставі використання пробації, ставали на шлях виправлення і більше не вчиняли повторно злочини, що є дуже приголомшуючим показником.

В нашій країні інститут пробації на законодавчому рівні хоч і було запроваджено у 2015 році, однак, можна вважати, що функціонувати він почав належним чином не так вже і давно, а саме у 2018 році, коли було створено Державну установу «Центр пробації», завдяки якій повноцінно запрацювала система пробації, тим самим було удосконалено механізм використання фінансових, матеріальних та технічних умов в частині

діяльності органів пробації, які не без проблем, але досить злагоджено та ефективно на сьогодні виконують поставлені задачі.

Теоретичним підґрунтям дослідження можуть слугувати праці таких вітчизняних та зарубіжних правників: В. Авер'янова, Н. Армаша, Т. Барабаша, Р. Берроуза, Ю. Битяка, А. Бородіна, Д. Вітфілда, В. Галуцько, Ю. Гаруста, Ю. Гридасова, О. Джафарова, О. Дробота, В. Заросила, В. Ковальської, А. Ковальчука, Т. Коломойця, С. Козуліна, Т. Кравцова, О. Кузьменка, А. Лутченка, А. Манжули, М. Машруби, Р. Мельника, О. Монаєнка, О. Музичука, В. Нікітіна, С. Овчарука, І. Орловської, А. Патухецької, С. Петкова, О. Предместнікова, С. Стеценка, О. Ткачова, Т. Чабенка, К. Чижмаря, В. Шкарупи, Д. Ягунова, О. Янчука, О. Ярмиша, В. Яременка та інших.

При цьому необхідно відмітити, що якихось спеціалізованих праць учених-адміністративістів, які стосуються питань пробації досі не існує, вони здійснювали дослідження лише на загальному рівні.

Отже, необізнаність більшої частини громадян України про остаточну мету, завдання та можливості інституту пробації говорить лише про негативне ставлення до нього, в свою чергу, існуючі у цій сфері законодавчі прогалини та недоліки, а також потреба теоретичного обґрунтування питань зазначеного інституту – вказують на актуальність та значимість даної кваліфікаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота ґрунтується на положеннях Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 року № 1629-IV, Указу Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» від 12 січня 2015 року № 5/2015, Указу Президента України «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави» від 8 листопада 2019 року № 837, Указу Президента України «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства

України до законодавства Європейського Союзу» від 21 листопада 2002 року № 228-IV.

Кваліфікаційна робота виконана згідно напрямів наукових досліджень кафедри публічного та міжнародного права і правоохоронної діяльності факультету бізнесу і права Херсонського державного університету на тему: «Адміністративно-правове регулювання суспільних відносин у соціально-економічній, адміністративно-політичній сферах та правоохоронній діяльності» (номер державної реєстрації 0117U001733). Тему кваліфікаційної роботи затверджено Вченою радою Херсонського державного університету (наказ від 30.10.2020 № 1059-Д).

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження полягає у тому, щоб розглянути інститут пробації в Україні, визначити нормативну базу і практику діяльності публічної адміністрації та з'ясувати шляхи вдосконалення і встановити перспективи розвитку чинного адміністративного законодавства в зазначеному питанні.

Поставлена мета зумовила потребу вирішити наступні **завдання**:

- визначити поняття та розглянути зміст інституту пробації;
- дослідити основні засади діяльності інституту пробації;
- встановити адміністративно-правовий статус суб'єктів пробації;
- з'ясувати функціональне призначення органів пробації;
- розглянути адміністративну діяльність публічної адміністрації за допомогою форм і методів;
- визначити місце адміністративних процедур в організації діяльності інституту пробації;
- узагальнити зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання пробації та розглянути можливості його адаптації в Україні;

– сформулювати шляхи удосконалення та перспективи розвитку адміністративного законодавства щодо інституту пробації, враховуючи проблемні аспекти.

Об’єкт дослідження – суспільні відносини, які формуються у сфері забезпечення пробації в Україні.

Предмет дослідження – адміністративно-правове регулювання інституту пробації в Україні.

Методи дослідження. З огляду на окреслені завдання, в процесі дослідження використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. Діалектичний метод та метод системного аналізу сприяли тому, щоб надати теоретичну і правову характеристику адміністративно-правовому регулюванню інституту пробації в Україні. Метод індукції дозволив розглянути механізм адміністративно-правового регулювання інституту пробації в Україні. Формально-догматичний метод використовувався, щоб проаналізувати зарубіжне та вітчизняне законодавство. Порівняльно-правовий метод допоміг узагальнити зарубіжний досвід в зазначеному питанні. Методи правотворчості та моделювання стали у нагоді, щоб визначити проблемні аспекти та сформулювати шляхи удосконалення і перспективи розвитку адміністративного законодавства України в зазначеній сфері. Логіко-семантичний метод використовувався майже в усіх підрозділах кваліфікаційної роботи з метою систематизації позицій науковців.

Наукова новизна одержаних результатів. Кваліфікаційна робота є комплексним дослідженням, в процесі якого було здійснено спробу теоретичного аналізу забезпечення інституту пробації в Україні, враховуючи адміністративно-правові аспекти. У межах дослідження одержано наступні результати, які мають наукову новизну, а саме:

– визначено юридичну природу пробації як систему ефективних чинників виправлення осіб, якими було вчинено правопорушення, проте які не відбувають покарання в місцях позбавлення волі (не ізолюючись

від сім'ї, близьких, трудового колективу, тощо) з ціллю не допускати вчинення ними нових правопорушень;

– розкрито юридичну природу привілеїв щодо суб'єктів пробації в Україні перед тими особами, які відбувають покарання у місцях позбавлення волі або знаходяться під вартою, що представлені у вигляді права особи на виправлення без перебування у місцях позбавлення волі (без ізоляції від суспільства), змоги збереження родинних стосунків, роботи, житла та інших благ соціального спрямування;

– встановлено подвійну юридичну природу досудової доповіді стосовно обвинуваченого, яка з однією сторони включає в собі соціально-психологічний аспект, тобто післясудове прогнозування його поведінки та з іншої сторони як процесуальний документ кримінального провадження чи індивідуальний акт офіцера пробації;

– удосконалено шляхи, за допомогою яких підвищується ефективність адміністративного законодавства у сфері пробації на підставі внесення конкретних змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення в частині встановлення адміністративної відповідальності для роботодавців у разі відмови прийому на роботу суб'єктів пробації (колишні ув'язнені), а також щодо реалізації нового інституту так званого «шок-випробування» для суб'єктів пробації;

– розглянуто ключові засади (принципи) пробації в Україні, в основу яких входять цінності ЄС як відправних засад, виходячи з яких органи пробації виконують свої функціональні обов'язки, в тому числі забезпечується належне виправлення суб'єктів пробації та відбувається захист прав осіб, які постраждали від злочинів;

– обґрунтовано використання положень стосовно європейського досвіду адміністративно-правового регулювання пробації, що полягає у залученні сучасного, ефективного та успішного досвіду країн-членів ЄС, де органи пробації виконують свою діяльність на рівні, який

встановлено світовими стандартами та не допускають того, щоб були рецидиви злочинів. Зокрема, виокремлено наступні характерні особливості щодо використання процедур в зарубіжних країнах: 1) виключно судом визначаються умови, які зобов'язані виконувати суб'єкти пробації під пильним наглядом офіцера пробації; 2) існують обмеження в частині володіння зброєю; 3) існують обмеження, які стосуються додержання комендантської години; 4) забороняється без дозволу органів пробації покидати місце проживання; 5) забороняється спілкуватися із співучасниками та жертвами злочинів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані й викладені в роботі висновки та пропозиції становлять теоретичний та практичний інтерес і можуть бути використані в різних галузях діяльності, а саме:

- у правотворчій – для вдосконалення чинного законодавства України в частині забезпечення пробації в Україні;
- у правозастосовній – під час вирішення проблем та недоліків та визначенні основоположних напрямів удосконалення зазначеної сфери;
- у навчально–методичній – при викладанні навчальних дисциплін з адміністративного права, кримінального права, кримінально-виконавчого права, а також під час підготовки підрозділів підручників і навчальних посібників із відповідних навчальних дисциплін, монографій, наукових статей тощо.

Апробація результатів дослідження. Теоретичні висновки, сформульовані в роботі, обговорювалися на засіданнях кафедри публічного та міжнародного права і правоохоронної діяльності.

Публікації. За результатами дослідження було направлено наступні тези:

- Сабельфельд Д.Є. Основні засади діяльності інституту пробації. *Актуальні дослідження правової та історичної науки (випуск 25): матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції /*

Збірник тез доповідей: випуск 25 (м. Тернопіль, 17 вересня 2020 р.).
Тернопіль, 2020. 84 с. С. 24–25.

– Сабельфельд Д.Є. Інститут пробації: теоретико-правові аспекти.
Магістерські студії. Альманах. Вип. 20. Херсон. ХДУ, 2020.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

Повний обсяг роботи становить 98 сторінок: основний текст – 89 сторінок, обсяг, що займає список використаних джерел і літератури (70 найменувань) – 9 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ

1.1. Поняття, зміст інституту пробації

Дослідження інституту пробації в Україні в контексті адміністративно-правових аспектів потребує системності та комплексності, що зумовлюється певними факторами. Зокрема, проблемні питання теоретичного та практичного спрямування цієї діяльності гальмують, а в деяких ситуаціях – роблять неможливим здійснення ключової мети пробації, тобто того, для чого вона взагалі була реалізована та функціонує (повернення правопорушників, якими вчинено злочини кримінального характеру, до нормального законослухняного суспільства).

Саме тому, після того як буде визначено поняття та розкрито зміст цього інституту, ми будемо мати можливість відокремлювати це явище від суміжних та з'ясувати ключові особливості. Більш того, найважливішим в нашому дослідженні є з'ясування деяких питань адміністративно-правового регулювання в цій діяльності, яке виступає як допоміжний чинник та який обов'язково буде враховуватися в процесі дослідження для того, щоб оптимізувати адміністративне законодавство в розглядуваній сфері.

Досить коротко акцентуємо увагу на визначенні адміністративно-правового регулювання загалом та в межах нашого дослідження, зокрема, після чого, безпосередньо перейдемо до основного аналізу підрозділу. Так, провідними науковцями, зокрема професорами В. Галуцько, О. Мельником та М. Кельманом, адміністративно-правове регулювання визначається як «цілеспрямований вплив норм

адміністративного права на суспільні відносини з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових засобів прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства та держави» [1, с. 256].

Враховуючи цю позицію, під об'єктом адміністративно-правового регулювання можна розуміти суспільні відносини, які формуються в процесі виконання публічною адміністрацією своєї діяльності щодо реалізації основоположних завдань. Відтак, об'єктом адміністративно-правового регулювання пробації вважаються адміністративно-правові відносини, які формуються у сфері реалізації такої діяльності.

Розпочинаючи безпосередній аналіз предмету підрозділу, відмітимо, що пробація – це юридичний термін, що виник близько 200 років тому як інститут кримінально-правового англосаксонського права та був підвидом умовного засудження або умовного звільнення. В перекладі з англійської, пробація означає «випробування або умовне звільнення (від покарання), а в перекладі з латини – випробовувати або віддавати під нагляд» [2, с. 106].

Слід зазначити, що пробація в Україні мала свої відбитки, починаючи ще з 2008 року і відповідний термін, її форми і змістовне наповнення закріплювалося за відомчими нормативно-правовими актами. Вважаємо, що на цьому акцентувати свою увагу не будемо, щоб не виходити за межі дослідження, а відразу перейдемо до розгляду пробації в сучасних умовах розвитку України. Прийнявши довгоочікуваний Закон України «Про пробацію» від 5 липня 2015 року, власне кажучи, було закріплено і відповідний термін, який має сучасне розуміння. Так, згідно до ч. 6 ст. 2 цього Закону, встановлюється, що «пробація – система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не

пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого» [3].

Отже, можна сказати, що запровадження інституту пробації в Україні слугує як необхідний інструмент по сей день, що регулює питання виконання покарань відповідно до європейського рівня, оскільки цей інститут вважається єдиним ефективним державним елементом, який здатен вивести морально застарілий режимний вид покарання радянського зразку на абсолютно інший, сучасний європейський вид, що перевиховує правопорушників. Саме тому, окреслене питання і вимагає більш детального аналізу та подальшого впровадження в українську правову систему.

В свою чергу, звертаючись до правової доктрини, доречно виділити думку Н. Хуторської, за якою пробація визначається як «складний соціально-правовий інститут, який, з одного боку, є мірою покарання, що полягає в переданні особи, визнаної судом винною у вчиненні злочину, без застосування до неї тюремного ув'язнення під наглядом спеціальної служби на певний термін в умовах, установлених судом, порушення яких тягне призначення тюремного ув'язнення, а з іншого боку – системою виконання такого кримінального покарання, що включає комплекс сил і засобів, спрямованих на досягнення мети ресоціалізації засуджених» [4, с. 12]. Також інші науковці пробацію розуміють як «умовне невиконання призначеного покарання або умовне непризначення покарання з поміщенням засудженого на певний термін під індивідуальний нагляд посадової особи (офіцера пробації, агента, помічника тощо), яка здійснює контроль за поведінкою піднаглядного, виконанням ним певних обов'язків та умов пробації, забезпечує проведення виправного курсу» [5, с. 148].

Враховавши ці позиції, цілком доречно буде зробити аргументований висновок про те, що така діяльність може визначатися

як різновид забезпечення публічною адміністрацією належного правопорядку. А ключовими її складниками є покарання і ресоціалізація.

Продовжуючи розкривати змістовне наповнення пробації, необхідно виділити її завдання. Так, відповідно до ст. 6 Закону України «Про пробацію» закріплено, що «завданнями пробації є: підготовка досудових доповідей щодо обвинувачених; здійснення нагляду за засудженими до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, особами, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт, особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням, звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей віком до трьох років; виконання певних видів покарань, не пов'язаних з позбавленням волі; направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів; реалізація пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням; проведення соціально-виховної роботи із засудженими; здійснення заходів з підготовки осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення; реалізація інших заходів, спрямованих на виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень» [3].

До речі, слід відмітити, що для того, щоб виконувати зазначені завдання пробації, якщо порівнювати з діяльністю кримінально-виконавчої інспекції, то об'єм повноважень працівників пробації значно збільшений. Наприклад, на відміну від особи (працівника) кримінально-виконавчої інспекції, працівник пробації будучи в статусі учасника кримінального процесу, набуває відповідні права й обов'язки. В тому числі, такий працівник набуває право безкоштовно одержувати від будь-якого органу інформацію, яка необхідна для реалізації поставлених

завдань. Серед іншого, з метою здійснювати нагляд, працівник пробації вправі відвідувати осіб в будь-якому місці (території), щодо яких застосовано пробацію, або ж викликати таких осіб та одержувати від них пояснення. Також з ціллю підвищити ефективність завдань пробації, до складу персоналу за кожним підрозділом органу пробації в планах вводити посади психолога, педагога та соціального працівника.

Отже, пробація в Україні – це спрямована система, яка повинна забезпечувати переваги виховання правопорушників згідно до встановлених законодавством покарань і застосовуватися до осіб, якими було вчинено злочин або правопорушення, перш за все це має відношення до кримінальних видів покарань, які не пов'язані із позбавленням волі та наданні суду інформації, яка характеризує зазначеного суб'єкта [6].

Пробація – це не ухилення від відповідальності правопорушником (злочинцем), це реалізація відповідного балансу між правами правопорушників і постраждалих від злочинів та інтересів суспільства в контексті його безпеки. Відповідно, в нашій країні, з ціллю забезпечити такий баланс, завдяки якому реалізується безпека суспільства, запобігання злочинів, виправлення правопорушників, а також підвищення рівня довіри серед осіб в секторі юстиції – була створена повноцінна система пробації. Застосування санкцій, що не пов'язані з позбавленням волі, дають змогу як мінімум у десять разів зменшувати витрати держави на те, щоб утримувати правопорушників, ніж засуджених у місцях позбавлення волі і в результаті направляти необхідні ресурси на їх реабілітацію.

Продовжуючи, вважаємо за необхідне у межах нашого дослідження приділити увагу різновидам пробації в Україні, що безпосередньо є важливим питанням для подальшого розгляду проблематики зазначеної сфери. Керуючись положеннями ст. 8 Закону України «Про пробацію», встановлено, що «видами пробації є: досудова

пробація; наглядова пробація; пенітенціарна пробація» [3]. Охарактеризуємо кожен із видів детальніше та насамкінець виділимо ще один окремий, найпоширеніший вид пробації.

1. Згідно до ст. 9 Закону України «Про пробацію» зазначається, що «досудова пробація – це забезпечення суду формалізованою інформацією, що характеризує обвинуваченого, з метою прийняття судом рішення про міру його відповідальності» [3].

Зазначимо, що цей вид було запроваджено ще у лютому 2017 року, який полягає у складенні досудової доповіді. Мається на увазі, що суду надається «формалізована» інформація, яка визначає обвинуваченого, з ціллю ухвалити ним рішення про конкретний вид і міру його відповідальності. Фактично, представником органу пробації досліджується соціальне оточення обвинуваченого, його психологічна складова для того, щоб встановити причини, які підштовхнули його вчинити злочини. З моменту запровадження досудової пробації по сьогоднішній 2020 рік, суди винесли близько 38,3 тис. ухвал, відповідно до яких уповноваженим органам з питань пробації було доручено скласти досудову доповідь. Таких доповідей було складено та представлено суду близько 34,4 тис., що складає 90% від загальної кількості. Між тим, у 75 % доповідей було зроблено висновок про змогу виправитись особі без ізоляції від суспільства, при цьому в 86 % випадків позиція суду та органів пробації зазвичай збігається. Як результат, десь 6,6 тис. осіб, стосовно яких завершився судовий розгляд, були залишені у громаді та перебували під чітким наглядом органів пробації, більш того, не відчуваючи на собі негативний (агресивний) вплив в контексті позбавлення волі [7, с. 138-139].

Основні проблемні моменти, які виникають під час реалізації досудової пробації, полягають у дуже стислих термінах, які надаються на підготовку досудової доповіді (вказуються в ухвалі суду), що в свою чергу, лишає змогу персоналу органів пробації збирати усю необхідну

інформацію для складання розгорнутої та всебічної досудової доповіді. З-поміж цього, окремими судами в Україні виникають складності в тому, щоб залучати персонал органів пробації до участі у кримінальному провадженні, а деякими з них взагалі не виноситься жодна ухвала стосовно складення досудової доповіді [8, с. 4].

З цього приводу слушною є позиція Л. Левицької та Т. Барабаш, за якими: «законодавчі вимоги щодо досудової доповіді мають ураховувати положення про те, що така доповідь надається слідчому, прокурору або суду працівником служби пробації з метою: 1) винесення справедливих, законних та адекватних вчиненому злочину та особі злочинця кримінально-процесуальних рішень; 2) складання кримінальнопроцесуальних документів з урахуванням інформації про особу обвинуваченого, його соціально-психологічні особливості та соціальне оточення» [9, с. 67].

2. Іншим видом пробації є наглядова, яка бере свій початок після того, як судом застосовано покарання, що альтернативне позбавленню волі. Згідно до ст. 10 Закону України «Про пробацію», вказується, що «наглядова пробація – це здійснення наглядових та соціально-виховних заходів щодо засуджених до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, осіб, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт, осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, а також направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів» [3]. Як можна побачити, наглядова пробація застосовується до переважної більшості осіб, які знаходяться на обліку уповноважених органів з питань пробації на тривалий проміжок часу

(наприклад за 2018 рік на обліку перебувало близько 163 093 осіб, за пройдений період 2019 року – 95 тис. осіб).

Підставою для застосування наглядової пробації законом визначається відповідними судовими рішеннями (вироками, ухвалами суду) або актом про помилування, згідно до яких покарання у формі позбавлення або обмеження волі замінюється на більш м'яке. Терміном наглядової пробації стосовно особи встановлюється термін покарання чи (іспит – у випадку звільнення від відбування покарання), а якщо засуджених до обмеження волі для відбування покарання було направлено до центрів виправного типу – від дати, коли вирок набув законної сили до дати прибуття засудженого в такий центр [10, с. 82].

Отже, можна сказати, що наглядова пробація вважається одним із найбільш м'яких видів пробаційних покарань, які застосовуються до правопорушників. Це підтверджується і тим, що «орган пробації під час наглядової пробації реалізовує пробаційні програми стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням» [3]. Так, ч. 7 ст. 1 Закону України «Про пробацію», закріплює наступне розуміння: «пробаційна програма – програма, що призначається за рішенням суду особі, звільненій від відбування покарання з випробуванням, та передбачає комплекс заходів, спрямованих на корекцію соціальної поведінки або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити» [3].

3. Наступний вид закріплено у ст. 11 Закону України «Про пробацію», за якою: «пенітенціарна пробація – це підготовка осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення з метою трудового і побутового влаштування таких осіб після звільнення за обраним ними місцем проживання» [3].

Характеризуючи цей вид, необхідно вказати, що утворення служби пробації в Україні містить в собі прагнення започаткувати високоякісні нові підходи щодо роботи не тільки з особами, «залишених» суспільством, а й засудженими, що утримуються у місцях позбавлення волі, вживаючи стосовно них необхідно заходи для подальшого їх адаптування в суспільство. Виходячи з цієї мети, Міністерством юстиції України було видано наказ «Про Порядок взаємодії установ виконання покарань, уповноважених органів з питань пробації та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» від 3 квітня 2018 року [11]. Отже, момент, коли засуджена особа звільнюється є дуже вагомим, тому що така особа відразу стикається з великою кількістю проблем, з якими самостійно впоратися дуже непросто. У таких випадках якраз і застосовується пенітенціарна пробація. Так, згідно до спеціалізованого Закону вказується, що «орган пробації спільно з державними органами та органами місцевого самоврядування сприяють засудженим, які готуються до звільнення, у: визначенні місця проживання після звільнення; влаштуванні до спеціалізованих установ для звільнених; госпіталізації до закладів охорони здоров'я осіб, які потребують стаціонарної медичної допомоги; працевлаштуванні працездатних осіб» [3].

Останнім різновидом розглядуваного явища, який відокремлений від основних є пробація стосовно неповнолітніх (від 14 до 18 років) [3]. Слід вказати, що такій пробації потребується спеціалізація та відокремлення неповнолітніх від інших суб'єктів пробації з метою усунення негативного впливу зі сторони засуджених осіб на дітей і створення належного підґрунтя, яке дозволить ефективно працювати з такою категорією осіб. У зв'язку з цим, в рамках реформування системи кримінальної юстиції стосовно неповнолітніх в Україні було

впроваджено окрему організаційну структуру, щоб забезпечити ювенальну пробацію. Сьогодні, в деяких містах створюються сектори ювенальної пробації. Їх ключовими задачами є встановлення криміногенних потреб неповнолітніх, які знаходяться в конфлікті із законом та проведення необхідних профілактичних робіт для уникнення рецидивів злочинів. Варто зазначити і те, що ресоціалізація й виправлення неповнолітніх щодо яких застосовується пробація, здійснюється у громаді разом з державними та громадськими установами й організаціями, не ізолюючись від суспільства.

Спеціалізованим законом у ст. 12 визначено, що «пробація здійснюється з урахуванням вікових та психологічних особливостей неповнолітніх. Пробація щодо неповнолітніх спрямована на забезпечення їх нормального фізичного і психічного розвитку, профілактику агресивної поведінки, мотивацію позитивних змін особистості та поліпшення соціальних стосунків» [3]. Серед іншого, «досудова доповідь про обвинуваченого неповнолітнього додатково повинна містити: інформацію про вплив криміногенних факторів на поведінку особи; рекомендації щодо заходів, спрямованих на мінімізацію ризику повторного вчинення неповнолітнім кримінальних правопорушень» [3]. Також цим Законом встановлено, що «пробація щодо неповнолітніх здійснюється органом пробації спільно з органами і службами у справах дітей, спеціальними установами та закладами, що здійснюють їх соціальний захист і профілактику правопорушень. Соціально-виховна робота із засудженими неповнолітніми може проводитися із залученням батьків або їхніх законних представників» [3].

Насамкінець виокремимо думку М. Машруби, який вважає, що «ухвалення Закону України «Про пробацію» від 05.02.2015 № 160-VIII призвело до позитивних змін і наблизило Україну до європейських моделей діяльності служби пробації, проте в ньому існує чимало

невідповідностей і неточностей» [12, с. 114]. Зазначене більш детально буде охарактеризовано в останньому розділі дослідження.

Враховуючи наведене, можна сказати, що якби там не було, але змінювати підхід щодо виправлення осіб, які свого часу оступилися, і, власне, нівелювати рецидив, який може наступити в майбутньому – це основоположний момент у системі пробації. Головне, що необхідно пам'ятати – неприпустимим є нанесення шкоди тим, у кого є право на другий шанс і хто хоче приносити користь суспільству. Ось такий посил повинен забезпечувати систему пробації, яка демонструє надію та віру держави у свого громадянина, бо пробація – це не карт-бланш, а кропітка повсякденна праця з тими, хто тільки починає вчитися справлятися зі своїми проблемами, не переступаючи межу закону.

Отже, роблячи висновок з викладеного, зазначимо, що пробація з точки зору правової категорії та юридичного явища являється відносно новим терміном у світовій правовій доктрині та визначається як різновид умовного засудження або умовного звільнення суб'єкта, яким було вчинено правопорушення, при цьому, не позбавляючи його волі.

В свою чергу, за чинним Законом України «Про пробацію», закріплено відповідне трактування пробації, яка визначається як «система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого».

Встановлено, що серед основних видів пробації є наступні:
1) досудова пробація; 2) наглядова пробація; 3) пенітенціарна пробація;
4) пробація щодо неповнолітніх осіб.

1.2. Основні засади діяльності інституту пробації

Адміністративно-правові засади (принципи) відіграють ключову роль за будь-якою сферою публічного адміністрування, тому що вони є першоосною, в тому числі це стосується і сфери пробації. Засади, згідно з якими виконується пробація, є базисом, який слугує для досягнення її мети, про яку вже наголошувалось та яка полягає у поверненні правопорушників, якими було вчинено кримінальні правопорушення до законослухняного суспільства.

Саме тому, принципи, відповідно до яких виконується пробація, на сьогодні є дуже актуальними, враховуючи теперішній етап становлення нашої держави, тим самим це спонукає нас змістовно проаналізувати зазначене питання.

Сучасними дослідниками справедливо зазначається, що питання про принципи права є вкрай різноманітним в науці за кількістю присвячених досліджень, однак, що стосується єдиного визначення принципів, розуміння їх сутності, то тут існує неоднозначність.

Взагалі, принцип (від лат. *princĭpium* – основа, начало) – це «першооснова, керована ідея, основне правило поведінки» [13, с. 280]. За тлумачником словником української мови принцип визначається як «основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку тощо; засада, основний закон якої-небудь точної науки; особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось» [13, с. 281] тощо.

З позиції В. Галуцько: «під принципами адміністративного права розуміє основні вихідні, об'єктивно зумовлені засади, на яких базується діяльність суб'єктів адміністративного права, забезпечуються права та свободи людини і громадянина, нормальне функціонування громадянського суспільства та держави» [14].

Зазвичай, принципи права відображені прямо в нормативно-правових актів (преамбула конституцій, закони, тощо) чи виходять зі змісту конкретних правових норм. Тобто, ними відбивається система цінностей суспільства та які виражаються через відповідну правову форму. Зокрема, такими принципами є: 1) принцип загальнообов'язковості норм права для усіх громадян країни і пріоритетність цих норм перед іншими нормами соціального спрямування; 2) принцип рівності перед законом і судом; 3) принцип законності та юридичної гарантованості прав і свобод особи, які зафіксовані у законі, охоплені нормами закону діяльності всіх службових осіб і органів державної влади [15, с. 81] тощо.

Продовжуючи, зазначимо, що пробація за чинним законодавством базується на наступних принципах: «справедливості; законності; невідворотності виконання покарань; дотримання прав і свобод людини і громадянина; поваги до людської гідності; рівності перед законом; диференційованого та індивідуального підходу; конфіденційності; неупередженості; взаємодії з державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями та громадянами» (ст. 5 Закону України «Про пробацію») [3]. Детально характеризувати ці принципи немає сенсу, оскільки вони являються загальноприйнятними і більш ніж зрозумілими та в той же час, щоб не виходити за межі дослідження.

Крім того, слід зазначити, що адміністративно-правові акти обов'язково повинні відповідати Конституції України. Це означає, що пробаційне законодавство відповідає цим вимогам та базується на відповідних засадах. Однак, враховуючи те, що Україна демонструє себе як європейська демократична держава, у ній повинні додержуватися й інші європейські принципи права, які є загальновизнаними. Без сумніву, ці принципи виступають основою для здійснення діяльності пробації в Україні. Акцентуємо увагу на європейських принципах детальніше.

Так, в першу чергу, відмітимо, що Європейським судом під загальними принципами права виділяються: «загальні принципи міжнародного права та загальні правові принципи, що поділяються всіма державами-членами ЄС. Юридичною підставою включення принципів права до правової системи ЄС є установчі договори Союзу» [16, с. 49].

Як відомо, принципи пробації вже давно сформувалися у міжнародній спільноті та активно досліджуються нашими вченими. Отже, спробуємо виділити такі принципи, які повинні слугувати фундаментом для того, щоб регулювати інститут пробації в Україні.

Починаючи з 2010 року, у країнах-членах Ради Європи існує стандарт організації діяльності національних служб пробації країн-членів – Європейські правила пробації (European Probation Rules). Цими правилами відображаються останні тенденції стосовно поглядів на суть покарання, його ціль та в цілому філософію, яка застосовується під час поводження зі злочинцями. Вони акумулювали досвід, який накопичувався за багатьма європейськими країнами у сфері боротьби зі злочинністю на протязі багатьох століть [17, с. 155]. На нашу думку, реалізація в Україні національної системи пробації повинна здійснюватися саме з врахуванням Європейських правил пробації.

Проаналізувавши цей міжнародний документ, Д. Ягунов зазначає, «що країни Європейського Союзу використовують такі принципи пробації для регулювання аналізованого інституту: пріоритетність установлення позитивних відносин з клієнтом пробації; повага до прав людини; дотримання прав потерпілих від злочинів; недискримінація; установлення обсягів обмеження прав; згода на пробаційне втручання; презумпція невинуватості; визначення статусу служб пробації лише в законі; публічні засади реалізації функції пробації; забезпечення служб пробації належними ресурсами; залучення служб пробації до ухвалення рішень; відповідність діяльності служб пробації етичним і професійним стандартам; дієвий механізм оскарження діяльності служб пробації;

регулярність моніторингу діяльності служб пробації; наукова підтримка; інформування громадськості» [18, с. 173-174]. На деяких з перелічених принципах зупинимося змістовніше.

В першу відзначимо позицію С. Сьоміна, який переконаний, що «у принципі пріоритетності встановлення позитивних відносин із клієнтом пробації для зниження рецидивної злочинності через встановлення позитивних відносин зі злочинцями головний наголос робиться не на здійсненні нагляду (контролю), а на досягненні реабілітації через проведення роботи зі злочинцями, яка спрямована на надання їм допомоги та заохочення вести законослухняне життя» [17, с. 156]. Мається на увазі, що цим принципом позначається юридично-психологічний процес, за яким встановлюється контакт із суб'єктом пробації та налагоджуються з ним позитивні відносини, що в майбутньому сприяє його перевиховати, враховуючи вже встановлений контакт в минулому.

Продовжуючи, зазначимо, що у коментарях до Європейських правил пробації, їх розробниками особливо вказувалося на те, що персоналом служби пробації завжди повинні дотримуватись права людини під час роботи зі злочинцями. Будь-яке обмеження прав злочинця застосовується тільки в такому об'ємі, який зумовлено від тяжкості його злочину та небезпечністю, яку він міг становити на цей момент. Між тим, якщо злочинець представляє суттєву небезпеку, яка прямого відношення до його злочину (за яким його засуджено) – немає, то виправна робота з цією небезпекою повинна базуватися на інших засадах, як приклад (надаючи психіатричну допомогу). Також повага до прав злочинців виступає як передумова їх соціального включення та впливає на їх реабілітацію [18, с. 175].

Власне кажучи, сутність принципу поваги до прав людини проявляється у тому, що персонал служби пробації при будь-яких обставинах, незалежно від того, яка ситуація, зобов'язаний

додержуватись основоположних законних прав, свобод та інтересів людини.

В свою чергу, виділяючи принцип дотримання прав потерпілих, слід зазначити, що він є провідним принципом пробації, значення якого в тому, що якщо зі сторони суб'єкта пробації було порушено права, свободи чи законні інтереси особи, яка є постраждалою від злочину, або з його сторони йдуть погрози, то в такому разі офіцер пробації вправі звернутися до суду з метою обрати стосовно правопорушника більш жорстку міру покарання. Отже, має місце виконання спеціальної діяльності служби пробації, призначення якої – підтримувати та надавати допомогу потерпілим особам від злочинів, направлення до суду подання стосовно припинення пробації щодо такого суб'єкта та заміні пробаційного терміну на позбавлення волі [18, с. 175].

Акцентуємо також увагу на тому, що діяльність служб пробації повинна здійснюватися без дискримінації злочинця, незалежно від (статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, статевої орієнтації, політичних поглядів, національного та соціального походження, належності до етнічних меншин, наявності власності, місця народження тощо). Між тим, принцип недискримінації потребує, щоб служби пробації в повній мірі враховували індивідуальні характеристики, обставини та потребу злочинця, а також щоб до нього було справедливе та чесне відношення. При цьому, успішність реабілітаційного впливу на злочинців залежить від його індивідуалізації. Отже, значення принципу недискримінації в тому, що служба пробації зобов'язується гідно ставитись до кожного суб'єкта пробації та брати в рахунок індивідуальні особливості, фактори і інтереси кожного з них, в тому числі виконувати свої функціональні повноваження без дискримінації.

Служби пробації також повинні здійснювати інформування в засобах масової інформації та громадськості в цілому про діяльність служб пробації, з ціллю заохочувати краще їх розуміння в частині того,

яка їх роль та цінність для суспільства. Важливість цього принципу характеризується тим, що громадськість, як правило, мало що розуміє в статусі та функціях служб пробації. У зв'язку з цим, діяльність служб пробації повинна здійснюватися під центром уваги засобів масової інформації та громадськості, при цьому, не забуваючи і про принцип конфіденційності, тому що треба пам'ятати, що інформація містить в собі особливий зміст, яким володіють служби пробації, коли збирають інформацію про злочинців [17, с. 158]. Отже, значення принципу інформативності в тому, що органи пробації повинні здійснювати інформування громадськості про результати своєї діяльності для того, щоб у суспільства було розуміння того, наскільки функціонування цього інституту є важливим в державі, між тим, засоби масової інформації зобов'язані додержуватися принципу конфіденційності.

З-поміж наведених принципів, європейські правила пробації ґрунтуються на ідеї, що на національному рівні мають існувати відповідні процедури подання скарги щодо діяльності служби пробації, які повинні бути доступними, незалежними та дієвими. В свою чергу, діяльність служби пробації повинна знаходитись під регулярним державним інспектуванням та незалежним моніторингом. Окрім цього, органи держави повинні опікуватися посиленням результату апробаційної праці через заохочення до проведення конкретних досліджень наукового змісту [17, с. 159].

Відповідно, принцип встановлення статусу служб пробації полягає у тому, що їх адміністративно-правовий статус обов'язково має бути відображено на рівні закону та врегульовуватися тільки окремим законодавчим актом. Між тим, сутність принципу оскарження діяльності служб пробації розкривається в тому, що державні органи пробації мають бути звітні не тільки органам влади, але й суб'єктам, які приймають участь у здійсненні пробації, при цьому, цих суб'єктів повинні інформувати про право на оскарження роботи служб пробації.

І принцип наукової підтримки характеризується тим, що органи пробації мають покращувати ефективність своєї діяльності за рахунок наукових розробок у сфері психології, соціології права, теорії природного права, тощо. Цим самим, це сприятиме набагато ефективніше та дієвіше встановлювати психологію суб'єкта пробації, здійснювати його виправлення та повернення до законослухняного суспільства, в якому цей суб'єкт буде добросовісно виконувати свої суспільні обов'язки.

В цілому, можна сказати, що принципи пробації в країнах Європи ґрунтуються на багаторічному досвіді та які засновані й утверджені відповідними європейськими стандартами, що безумовно формує довіру та авторитет таких принципів.

Таким чином, засади (принципи), відповідно до яких здійснюється пробація в Україні – це відправні начала (першооснови), підґрунтям яких є сформовані на багаторічному досвіді Європейські стандарти, згідно до яких було реалізовано інститут пробації в Україні та який здійснює своє функціонування.

Встановлено, що чинний Закон України «Про пробації», відповідає найвищому закону держави – Конституції України та передбачає перелік загальних принципів, на яких базується діяльність пробації.

Враховуючи, що Україна прагне бути європейською демократичною державою, у ній повинні дотримуватися й інші європейські принципи адміністративного права, які є загальновизнані та слугують базисом для пробаційної діяльності.

1.3. Адміністративно-правовий статус суб'єктів пробації

Гарантувати безпеку суспільства в Україні є одним із ключових завдань публічної адміністрації. Інститут пробації здійснює свою діяльність з метою виправляти засуджених і запобігати вчиненню ними повторних злочинів та виступає як провідний профілактичний засіб в частині недопущення порушення прав, свобод і законних інтересів громадян.

Наразі в нашій країні відбувається кропітка робота із запровадження повноцінного функціонування пробації як важливого чинника в демократичному суспільстві. Насамперед, було сформовано та запроваджено у 2018 році установу державного зразку, що називається «Центр пробації», якій підпорядковуються всі органи з питань пробації, тому що на кримінально-виконавчу інспекцію Державної кримінально-виконавчої служби покладається велика кількість задач. Власне кажучи, це схиляє нас проаналізувати адміністративно-правовий статус суб'єктів, стосовно яких здійснюється пробація. Це питання зумовлюється об'єктивною підставою, зокрема тим, що адміністративно-правове регулювання будь-якої сфери в суспільстві чи державі може бути реалізовано в рамках конкретних адміністративно-правових відносин.

Якщо узагальнити, то адміністративно-правові відносини – це суспільні взаємозв'язки, які виникають завдяки існуванню адміністративних норм, учасники яких наділяються взаємними обов'язками та правами з управління справами держави. Залежно від учасника таких відносин, можуть виникати різні їх види, які формують модель поведінки в момент їх взаємодії [19, с. 68].

Отже, переходячи безпосередньо до розгляду основного питання підрозділу, зазначимо, що відповідно до п. 8 ст. 1 Закону України «Про пробації» встановлено: «суб'єкти пробації – засуджені, щодо яких за

рішенням суду та відповідно до закону застосовуються наглядові, соціально-виховні заходи, та обвинувачені, щодо яких органом пробації готується досудова доповідь» [3].

Суб'єктами адміністративно-правових відносин, стосовно яких здійснюється пробація, враховуючи зазначений Закон та положення Наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі» від 29 січня 2019 року № 272/5 [20] є: «обвинувачені, стосовно яких органом пробації готується досудова доповідь; особи, засуджені до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт; особи, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт; особи, звільнені від відбування покарання з випробуванням; звільнені від відбування покарання вагітні жінки і жінки, які мають дітей віком до трьох років; особи, засуджені до обмеження волі, які направляються для відбування покарання до виправних центрів; особи, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, стосовно яких вживаються заходи з підготовки їх до звільнення» [3].

Враховуючи наведене, можна сказати, що суб'єктами пробації вважаються особи, стосовно яких було застосовано санкції суду, а їх поведінка підлягає «коректуванню» органами, які є компетентними в цьому на підставі застосування заходів пробаційного характеру. В свою чергу, щоб відповісти на питання, яким конкретно є адміністративно-правовий статус суб'єктів пробації в Україні, необхідно уточнити змістовне наповнення зазначеної категорії в контексті теоретичного погляду. Для цього виділимо декілька думок вчених.

Більша частина учених додержується позиції, що «адміністративно-правовий статус є різновидом правового статусу,

тобто адміністративно-правовий є частиною правового статусу» [21, с. 123]. Наприклад, О. Музичук «під правовим статусом суб'єкта адміністративно-правових відносин визначає систему закріплених у нормативно-правових актах ознак, які визначають його роль, місце та призначення в системі правовідносин, вказують на його відмінність від інших суб'єктів і порядок взаємовідносин між ними» [22, с. 318].

На думку В. Авер'янова, «поняття адміністративно-правовий статус охоплює комплекс конкретно визначених суб'єктивних прав і обов'язків, які закріплені за відповідним суб'єктом нормами адміністративного права. Тобто необхідною ознакою набуття особою адміністративно-правового статусу є наявність у неї конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, які реалізуються цією особою як у адміністративних правовідносинах, так і поза ними» [23, с. 194].

Виходячи з цих позицій, можна зазначити, що саме громадяни вважаються найбільшою групою суб'єктів адміністративно-правових відносин. Конституцією України визначається, що «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [24]. Серед іншого, кожен громадянин України, володіє правами та свободами і несе рівні обов'язки які передбачаються Конституцією України. Окреслені положення є вихідним началом для адміністративно-правового статусу громадян.

Зрозуміло, що суб'єкти, стосовно яких здійснюється пробація в Україні, користуються такими ж конституційними положеннями, як і звичайні громадяни, проте слід мати на увазі, що вони, враховуючи специфічність сфери, яка розглядається, є дещо обмежені як законом, так і конкретними рішеннями суду. Мається на увазі, що з-поміж загального адміністративно-правового статусу ці суб'єкти наділяються ще спеціалізованим статусом. Звернемо увагу на цей момент детальніше.

Річ у тім, що первинна складова адміністративно-правового статусу суб'єктів пробації в Україні представлена підставами та порядком виникнення їх спеціальної правосуб'єктності. Як відомо, в нашій країні цей спеціальний статус можуть одержати обвинувачені та засуджені особи різних категорій, тобто особи, якими було вчинено злочини і які повинні понести справедливе, законне покарання. Порядок виникнення правосуб'єктності визначається нормами Закону України «Про пробацію», які застосовуються до цих осіб в порядку судового розгляду на основі обґрунтованих висновків органів пробації. Перераховувати ці підстави не будемо, оскільки детальний розгляд буде проводитись в наступному розділі дослідження.

Продовжуючи, зазначимо, що взагалі правосуб'єктність встановлюють, виходячи з категорії «здатність», і необхідно вказати, що ця категорія дуже точно характеризує специфічність змісту правосуб'єктності. Вона містить низку взаємопов'язаних елементів та характеризує властивість суб'єкта; є умовою для того, щоб набувати адміністративні обов'язки і права (чи навпаки) [25, с. 102].

Що стосується спеціальних адміністративних прав суб'єктів пробації, то вони, згідно до ст. 16 Закону України «Про пробацію» мають право на: «участь у підготовці досудової доповіді; участь у складенні індивідуального плану роботи із засудженим; роз'яснення своїх прав та обов'язків; отримання інформації про умови відбування покарання та здійснення органом пробації нагляду; отримання інформації про можливу допомогу і консультації; участь у програмах і заходах, що організуються органом пробації; дотримання правового режиму інформації з обмеженим доступом; оскарження рішень, дій або бездіяльності персоналу органу пробації» [3].

Також необхідно виділити Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Положення про організацію діяльності волонтерів пробації» від 2017 року № 98/5, в якому закріплено права суб'єктів

пробації, до роботи яких залучаються волонтери пробації, зокрема: «поважливе і гуманне ставлення з боку волонтерів пробації; звернення за допомогою до волонтерів пробації; вибір форм надання волонтерської допомоги у сфері пробації; участь у складанні індивідуального плану роботи із засудженим; роз'яснення своїх прав та обов'язків; отримання інформації про можливу допомогу і консультації; інші права, передбачені законодавством» [26].

Виходячи з вищенаведеного, під адміністративними правами суб'єктів пробації можна розуміти комплекс функціональних і сталих правил поведінки, які спрямовуються до осіб та підпадають під дію Закону України «Про пробацію», а також інших нормативно-правових актів, за рахунок яких такі особи здатні здійснювати захист своїх законних прав та інтересів, будучи у статусі обвинуваченого (засудженого). Також встановлено, що суб'єктам пробації в Україні, окрім загальних прав, які передбачені Конституцією України, притаманні ще спеціальні адміністративні права, які визначаються залежно від їх правосуб'єктності.

Сьогоднішні реалії свідчать про те, що між правами та обов'язками існує стійкий взаємозв'язок. У зв'язку з цим, перейдемо до розгляду ключових обов'язків суб'єктів, стосовно яких здійснюється пробація.

Перш за все, зазначимо, що за тлумачним словником української мови обов'язок трактується «як те, чого треба беззастережно дотримуватися, що слід безвідмовно виконувати відповідно до вимог суспільства або виходячи з власного сумління» [13, с. 578].

За теорією адміністративного права існують різні думки стосовно цього терміну, однак є і спільні. З позиції О. Зайчука та Н. Оніщенко: «юридичний обов'язок – це міра необхідної поведінки, що є гарантією реалізації суб'єктами наданих їм прав. Це об'єктивно необхідна та можлива поведінка, що забезпечує реальність можливостей, наданих

суспільством і державою окремій особі. У разі позитивного ставлення особи до необхідності виконання покладених на неї обов'язків їх реалізація настає лише за певних умов, що передбачені правовою нормою. Держава в системі обов'язків визначає доцільний, соціально корисний та необхідний варіанти поведінки» [27, с. 212]. Іншої думки дотримується М. Цвік, який вважає, що «це вид і міра належної поведінки, яка встановлена законом. В основу суб'єктивного права покладено юридичне забезпечення можливості, а основу юридичного обов'язку становить закріплення необхідності. Носієм можливої поведінки є уповноважена особа, а носієм обов'язку – зобов'язана особа» [28, с. 61].

Отже, виходячи з цих позицій, можна стверджувати, що до правового статусу будь-якого суб'єкта права, в тому числі пробації, належить такий елемент як обов'язки. Більш того, підтвердженням цьому слугує вираз, «немає прав без обов'язків, і немає обов'язків без прав» [29, с. 389]. Зазначимо, що як права суб'єктів пробації, так і обов'язки – можуть бути загальними і спеціальними.

До загальних обов'язків суб'єктів, стосовно яких здійснюється пробація, відносяться ті, що передбачені Конституцією України, зокрема: «Кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки. Кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей» (ст. 66, 68 Конституції України) [24].

Визначаючи спеціальні адміністративно-правові обов'язки суб'єктів пробації в Україні, слід відмітити, що вони виступають особливим видом поведінки осіб, якими було здійснено злочини та згідно до цього мають беззастережно додержуватися законних вимог суб'єктів публічної адміністрації, які уповноважені здійснювати заходи щодо застосування пробації.

Характерними властивостями адміністративно-правових обов'язків суб'єктів пробації є те, що вони в цілому відображають публічний інтерес держави та суспільства; нероздільно пов'язуються з нормами чинного законодавства у сфері пробації, які в свою чергу, являються підвидом норм адміністративного права. Мета таких обов'язків – не допускати погіршення правового статусу осіб, якими вчинено злочин, і, відповідно, не допускати порушення прав, свобод та інтересів інших осіб, а також публічного інтересу держави і суспільства загалом.

Так, відповідно до ст. 17 Закону України «Про пробацію», основними обов'язками суб'єктів пробації є наступні: «виконувати встановлені законом та покладені на них рішенням суду обов'язки; не вчиняти правопорушень; виконувати законні вимоги персоналу органу пробації; надавати достовірну інформацію персоналу органу пробації» [3]. Між тим, ті суб'єкти пробації, до роботи яких залучені волонтери пробації, додатково зобов'язуються: «надавати персоналу уповноваженого органу з питань пробації повну та достовірну інформацію, потрібну для ефективного надання волонтерської допомоги у сфері пробації» [26] тощо.

Серед інших нормативно-правових актів, можна виділити Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених» від 7 вересня 2016 року [30], відповідно до якого, суд може додатково покласти обов'язки на осіб, яких було звільнено від відбування покарання з випробуванням, зокрема:

- 1) публічно попросити пробачення у потерпілого (або через іншу форму – телебачення, журнал, газета, тощо). Тобто, він має подати до уповноваженого з питань пробації підтвердження факту того, що ним було виконано цей обов'язок;

2) не виїжджати за межі України, не погодивши цей момент з уповноваженим з питань пробації. Тобто, він може виїхати тільки після того, як отримає відповідну постанову від уповноваженого;

3) пройти курс лікування від розладів психіки та поведінки, який необхідний у зв'язку з вживанням психоактивних речовин або захворювання, що в результаті може становити небезпеку для здоров'я інших осіб. Цей обов'язок підтверджується відповідною довідкою із закладу охорони здоров'я;

4) додержуватися встановлених судом вимог стосовно здійснення певних дій (обмежене спілкування, пересування);

5) інші обов'язки [30].

Цим же Законом встановлюється, що «на особу, звільнену від відбування покарання з випробуванням, суд покладає обов'язки, необхідні і достатні для її виправлення з урахуванням ступеня тяжкості вчиненого злочину, особи винного та обставин, що пом'якшують або обтяжують покарання» [30].

Отже, врахувавши зазначене вище, під адміністративними обов'язками суб'єктів пробації можна визначити сукупність правил поведінки, які покладені суспільством та державою та спрямовані до обвинуваченої (засудженої) особи, яких вона повинна беззастережно додержуватися й виконувати з ціллю реалізації норм пробації, зокрема, коли це має відношення до їх особистих прав і інтересів.

Насамкінець зазначимо, що суб'єктам пробації притаманні певні переваги. Нагадаємо, що для особи, якою було вчинено правопорушення – це можливість змінитись, не перебуваючи в місцях позбавлення волі (без ізоляції від суспільства); зберегти сімейні стосунки та зв'язки у громаді; зберегти роботу та житло. Для суспільства – убезпечити громаду від вчинення повторних злочинів; справедливо здійснювати правосуддя (балансувати між покаранням та вчиненим правопорушенням). Для держави в цілому – зменшення злочинності;

зменшення кількості ув'язнених осіб; сприятливий ефект в контексті економіки (удержуючи правопорушника в місцях позбавлення волі для держави досить дороге «задоволення», ніж перебування такої особи на пробації, в тому числі, така особа, перебуваючи у суспільстві, не втрачає роботу та сплачує податки до державного бюджету); додержання міжнародних стандартів.

На підставі вищевикладеного, слід зазначити про те, що адміністративно-правовий статус суб'єктів пробації в Україні – це система підстав та порядку виникнення правосуб'єктності, яка відображена через:

1) загальні та спеціальні права, які складають комплекс функціональних і сталих правил поведінки, що спрямовуються до обвинувачених чи засуджених осіб та підпадають під дію Закону України «Про пробацію», а також інших нормативно-правових актів, за рахунок яких такі особи здатні здійснювати захист своїх законних прав та інтересів;

2) загальні та спеціальні адміністративно-правові обов'язки, що складають систему заходів стимулюючого та правообмежуючого адміністративного характеру. Характерними властивостями адміністративно-правових обов'язків суб'єктів пробації є те, що вони в цілому відображають публічний інтерес держави та суспільства; нероздільно пов'язуються з нормами чинного законодавства у сфері пробації, які в свою чергу, являються підвидом норм адміністративного права. Мета таких обов'язків – не допускати погіршення правового статусу осіб, якими вчинено злочин, і, відповідно, не допускати порушення прав, свобод та інтересів інших осіб.

РОЗДІЛ 2

МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ

2.1. Функціональне призначення органів пробації

Розглядаючи аналіз механізму адміністративно-правового регулювання пробації в Україні, зазначимо, що для повноти цього розгляду потрібно уточнити, що собою взагалі представляє зазначена категорія і яка роль адміністративно-правового статусу органів пробації, цим самим це дасть можливість з'ясувати їх функціональне призначення.

Перше за все слід вказати, що традиційним розумінням механізму адміністративно-правового регулювання є наступне: «це засоби функціонування єдиної системи адміністративно-правового регулювання з метою забезпечення прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, функціонування громадянського суспільства і держави. Він дозволяє охопити весь процес правового регулювання, представити його в системно-динамічному вигляді, розкрити його структуру, взаємозв'язок і взаємодію всіх елементів» [1, с. 87].

Вченими зазначається, що до основоположних складових механізму адміністративно-правового регулювання відносяться: «норми адміністративного права та їх зовнішнє вираження – джерело права; публічну адміністрацію; принципи діяльності публічної адміністрації; індивідуальні акти публічної адміністрації; адміністративно-правові відносини; форми адміністративного права; тлумачення норм адміністративного права; методи адміністративного права; процедури реалізації адміністративно-правових норм» [1, с. 88].

Отже, якщо інтерпретувати зазначені позиції вчених, видається за можливе виокремити ключові об'єднувальні чинники, які відносяться і до розглядуваного нами явища. Серед таких виділимо: 1) наявний елементний склад, який виступає як чинник для того, щоб реалізувати процеси стосовно задоволення публічного та приватного інтересу в сфері пробації; 2) вважається як спосіб владного впливу на сферу пробації; 3) виступає як засіб, щоб долати об'єктивні перешкоди аби ефективно розвивати інститут пробації; 4) забезпечує зв'язок інституцій державного і недержавного характеру для того, щоб вирішувати окремі апробаційні питання [31, с. 72] тощо.

Відповідно реалізація механізму адміністративно-правового регулювання пробації в Україні покладається на публічну адміністрацію. Нагадаємо, що опосередковано публічна адміністрація згадувалася в попередньому підрозділі, однак, вважаємо за необхідне в цьому підрозділі, як безпосередньому об'єкті розгляду, зосередити на ній свою увагу змістовніше.

Правознавець В. Колпаков під терміном «публічна адміністрація» розуміє «систему організаційно-структурних утворень, які на законних підставах набули владних повноважень для їх реалізації в публічних інтересах. Усе це зумовлює потребу розглядати теорію публічної адміністрації як методологічну основу адміністративного права й використовувати її поняття як базове у формуванні адміністративно-правових відносин» [32, с. 36].

Відтак під публічною адміністрацією в сфері пробації можна розуміти передбачений нормативно-правовими актами адміністративного законодавства перелік суб'єктів, які є уповноваженими та повноваження яких безпосередньо мають відношення в частині регулювання відносин у сфері пробації.

Структуру публічної адміністрації складають: 1) Кабінет Міністрів України; 2) Міністерство юстиції України, а також система органів

пробації (Державна установа «Центр пробації», філії, уповноважені органи з питань пробації). Безсумнівним фактом є те, що в розглядуваній сфері ключовим суб'єктом публічної адміністрації виступають саме органи пробації спеціалізованого рівня, тобто такі, що виконують свої функціональні обов'язки у сфері пробації.

Адміністративно-правовий статус цих органів пробації необхідно розглядати як комплекс їх основних завдань (функцій), які передбачені законом та адміністративних прав і обов'язків. Додатковий елемент в цьому комплексі становить відповідальність, яка може наступати у випадку порушення органом пробації встановлених засадничих правил, які дозволяють реалізовувати його адміністративну діяльність.

Виходячи з положень Закону України «Про пробацію», зазначимо, що «орган пробації – центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері пробації» [3]. Тобто мова йде про Міністерство юстиції України.

Так, виділимо Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Типового положення про уповноважений орган з питань пробації та Типового положення про сектор ювенальної пробації» від 18 серпня 2017 року [33], яким закріплено, що «орган з питань пробації є органом виконання покарань, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та пробації. Орган пробації безпосередньо підпорядковується Державній установі «Центр пробації» та є відокремленим підрозділом без права юридичної особи» [33]. Також цим наказом передбачено, що «орган пробації утворюється Міністром юстиції України в адміністративно-територіальних одиницях України для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України» [33].

Повертаючись до положень норм Закону України «Про пробацію», відмітимо ст. 18, відповідно до якої: «орган пробації у межах своїх

повноважень організовує: забезпечення суду досудовими доповідями про обвинувачених; здійснення нагляду за засудженими; виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт; реалізацію пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням; соціально-виховну роботу із засудженими; підготовку до звільнення засуджених, які відбувають покарання у виді обмеження волі та позбавлення волі на певний строк [3].

Отже, можна зробити цілком логічний висновок, що орган пробації здійснює зовнішні функції (забезпечує суд досудовими доповідями) та внутрішні функції (соціально-виховні та наглядові) стосовно суб'єктів пробації.

Продовжуючи, вважаємо, що необхідно більш спеціалізовано охарактеризувати державну установу «Центр пробації», яка почала своє функціонування згідно до розпорядження Кабінету Міністрів України з 1 січня 2018 року [34]. Між іншим, це положення було затверджене наказом Міністерства юстиції України від 28 грудня 2017 року [35]. Тобто, цими актами і встановлюється адміністративно-правовий статус Центру пробації. Згідно до наказу, який зазначено вище, встановлено, що «Державна установа «Центр пробації» є неприбутковою державною установою, створеною для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України з питань пробації і безпосереднього спрямування та координації діяльності уповноважених органів з питань пробації, що належить до сфери управління Мін'юсту» [35].

Положеннями цього наказу також закріплені основні завдання. Зосередимося на ключових, зокрема:

- «виконання кримінальних покарань у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт;
- здійснення контролю за виконанням покарання у вигляді штрафу;
- забезпечення направлення засуджених до обмеження волі, які на час винесення вироку не перебували під вартою, до кримінально-виконавчих установ відкритого типу;
- виконання адміністративних стягнень у вигляді громадських робіт та виправних робіт;
- моніторинг ефективності заходів пробації та розроблення пропозицій щодо їх удосконалення і подальшого розвитку пробації в Україні з урахуванням міжнародних стандартів пробації;
- створення ефективної комунікації Центру пробації, уповноважених органів з питань пробації та громадськості, що базується на принципах прозорості, довіри партнерської взаємодії;
- здійснення міжнародного партнерства у сфері пробації» [35].

Отже, «Центр пробації» як адміністративний орган, здійснює забезпечення виконання завдання пробації, а також займається публічним адмініструванням органів з питань пробації, які є уповноваженими.

Враховуючи, що Міністерство юстиції України є органом контролю «Центру пробації», саме тому, необхідно приділити увагу міжрегіональним управлінням з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції України.

Зазначені органи в комплексі забезпечують реалізацію державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації в рамках конкретних адміністративно-територіальних одиниць. З цього приводу, доцільно виділити думку О. Предместнікова, який зазначає, що «такі міжрегіональні управління наразі все ще перебувають на етапі своєї

інституалізації, що виявляє недостатню чіткість і конкретність їх організаційно-розпорядчих і правоохоронних повноважень, а також неповну погодженість компетенції та структурної організації міжрегіональних управлінь. Удосконалення їх організації та діяльності першочергово потребує розширення законодавчих засад статусу міжрегіональних управлінь з питань виконання кримінальних покарань та пробації, усунення прогалин і формування єдиного для всіх міжрегіональних управлінь підзаконного регулювання (зокрема затвердження спільного Положення і Типових положень про структурні підрозділи), раціонального перерозподілу організаційно-штатного потенціалу, нормативного закріплення форм і змісту взаємодії міжрегіональних управлінь з підпорядкованими їм органами та установами, інтенсифікації контролю за дотриманням ними законодавства і прав людини» [36, с. 102].

Окремо відзначимо ст. 19 Закону України «Про пробацію», в якій закріплено правовий статус персоналу органу пробації, а саме: «під час здійснення нагляду персонал органу пробації має право: перебувати на земельних ділянках, у жилих та інших приміщеннях громадян за їхньою згодою, а також на території і в приміщеннях підприємств, установ і організацій з повідомленням про це керівника або уповноваженої ним особи; відвідувати суб'єктів пробації за місцем їх проживання, роботи або навчання; викликати суб'єктів пробації до органу пробації та отримувати від них усні чи письмові пояснення» [3]. Наступним пунктом вказується, що «невиконання законних вимог персоналу органу пробації тягне за собою відповідальність, встановлену законом» [3].

В свою чергу, відповідно до «Положення про організацію діяльності волонтерів пробації» визначено, що «уповноважений орган з питань пробації під час залучення до своєї діяльності волонтерів пробації має право: самостійно визначати напрями здійснення волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією; здійснювати відбір

кандидатів у волонтери пробації та зараховувати їх до складу волонтерів пробації; надавати волонтерам пробації за їх згодою завдання щодо здійснення волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією; отримувати кошти та інше майно для здійснення волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією» [26] та здійснювати інші права, встановлені положенням.

Тобто, можна зазначити, що діяльність волонтерів сприяє тому, щоб вирішувати організаційні питання, які мають відношення до діяльності в сфері пробації України, а також виконувати всі необхідні заходи, щоб забезпечувати таку діяльність.

Згадаємо також наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку взаємодії установ виконання покарань, уповноважених органів з питань пробації та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» [11], який деталізовано закріплює повноваження уповноваженого органу з питань пробації з іншими суб'єктами під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у формі обмеження волі або позбавлення волі на певний строк.

Зокрема, відповідно до положень цього наказу, «уповноважений орган з питань пробації вживає заходів щодо залучення спостережних комісій, суб'єктів соціального патронажу тощо до процесу підготовки засуджених до звільнення, зокрема участі у проведенні інформаційно-роз'яснювальної роботи; сприяє засудженим, які готуються до звільнення, у: визначенні намірів щодо місця проживання після звільнення; працевлаштуванні працездатних осіб працездатного віку; влаштуванні до спеціалізованої установи для звільнених осіб, іншої установи (закладу) соціальної підтримки (догляду), закладу для бездомних осіб), закладів соціального обслуговування; наданні

соціальних послуг; госпіталізації до закладів охорони здоров'я; вирішенні інших проблемних питань» [11].

Також уповноважений орган з питань пробації, «з метою сприяння у вирішенні зазначених питань уповноважений орган з питань пробації: має право проводити бесіди із засудженими, які готуються до звільнення, та ознайомлюватись з матеріалами їх особових справ; надсилає повідомлення та запити до суб'єктів соціального патронажу щодо надання засудженому послуг з трудового і побутового влаштування за обраним ним місцем проживання» [11].

Аналізуючи правове регулювання органів пробації, можна виокремити ще їх спільну діяльність з відділами інформаційно-аналітичного забезпечення головних управлінь Національної поліції, мета якої полягає у: 1) одержанні органом пробації інформації про здійснення особами, які є засудженими або особами, які засуджені до покарань, непов'язаних із позбавленням волі, нових злочинів; 2) створення оперативно-довідкового й дактилоскопічного обліку в органах поліції. Характерним для зазначеного виду взаємодії є те, що тут присутній інформаційний і періодичний характер, а спосіб виконання такої діяльності полягає в тому, щоб направляти запити про надання інформації. Між іншим, ключовими формами взаємодії виступають: а) запити, які направляються з метою притягнути засудженого до кримінальної відповідальності (вимога); б) проведення звірок [37].

Насамкінець виділимо ще один досить вагомий момент, який сприяє розвивати інститут пробації в Україні. Ще в 2018 році значним чином було покращено комунікацію органів пробації з органами державної влади та активізовано діяльність стосовно розробки цільових програм, які також спрямовані на розвиток пробації, а також під час надання соціальних послуг суб'єктам пробації та здійснення профілактики злочинності на рівні громад. В результаті такої діяльності

Уповноважені органи з питань пробації у 13 областях України (Вінницькій, Волинській, Донецькій, Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській, Миколаївській, Полтавській, Рівненській, Тернопільській, Харківській, Черкаській та Чернівецькій) отримали підтримку від органів місцевого самоврядування у вигляді цільових програм, які було затверджено до 2020 року, а в деяких випадках – до 2021 року [38].

Мета цих програм – підвищити ефективність роботи органів пробації в частині забезпечення безпеки суспільства в аспекті виправлення засуджених, сприяння їх ресоціалізації та соціальній адаптації в суспільстві, а також запобігати вчиненню ними повторних правопорушень кримінального характеру [38].

Отже, така підтримка та співпраця органів пробації спільно з державними місцевими адміністраціями в сукупності дає значний ефект під час функціонування цього інституту.

Підсумовуючи, зазначимо, що реалізація механізму адміністративно-правового регулювання пробації в Україні покладається на публічну адміністрацію. В розглядуваній сфері – це передбачений нормативно-правовими актами адміністративного законодавства перелік суб'єктів, які є уповноваженими та повноваження яких безпосередньо мають відношення в частині регулювання відносин у сфері пробації.

Структуру публічної адміністрації складають: 1) Кабінет Міністрів України; 2) Міністерство юстиції України, а також система органів пробації (Державна установа «Центр пробації», філії, уповноважені органи з питань пробації). Безсумнівним фактом є те, що в розглядуваній сфері ключовим суб'єктом публічної адміністрації виступають саме органи пробації спеціалізованого рівня, тобто такі, що виконують свої функціональні обов'язки у сфері пробації.

2.2. Адміністративна діяльність публічної адміністрації за допомогою форм і методів

Розглядаючи питання форм і методів як структурних елементів адміністративної діяльності публічної адміністрації в аналізованій сфері, без сумніву можна сказати про те, що це питання завжди було і буде актуальним, оскільки форма виступає як шаблон, а метод представлений системою адміністративно-правових прийомів.

Перш за все відмітимо, що форми і методи в розглядуваній сфері аналізуються суміжно. Саме тому, виникає потреба з'ясувати цей аспект та «прив'язати» його до нашого дослідження, адже визначивши форми і методи, вони можуть послугувати одним із ключових факторів під час оптимізації діяльності органів пробації та під час покращення пробаційних заходів, які ними здійснюються та в цілому сприятимуть розвивати цей інститут, відповідно до існуючих на сьогоднішній день потреб.

Як влучно вказував свого часу В. Колпаков: «форма є первинною щодо методу. Якби не було форми публічного адміністрування, методи публічного адміністрування втратили би будь-який сенс» [32, с. 321]. Саме тому, відштовхуючись від цієї позиції, розпочнемо розгляд особливостей форм в контексті їх застосування органами пробації. Перш за все, визначимо, що таке взагалі форма.

Тлумачним словником української мови форма визначається «як тип, будова, спосіб організації чого-небудь; спосіб існування змісту, його внутрішню структуру, організацію та зовнішній вираз» [13, с. 85].

На думку Ю. Битяка: «термін форма (у контексті форми «державного управління») означає вид, будь-який зовнішній вияв певного змісту. Якщо функції управління розкривають основні напрямки цілеспрямованого впливу суб'єктів управління на об'єкти управління, то форми управління – це шляхи здійснення такого

цілеспрямованого впливу, тобто форми управління показують, як практично здійснюється управлінська діяльність» [39, с. 178].

Акцентуючи увагу на адміністративне право в контексті сервісного характеру, В. Галуцько під формами діяльності публічної адміністрації розуміє «зовнішнє вираження однорідних за своїм характером і правовою природою груп адміністративних дій посадових осіб і органів публічної адміністрації, здійснене в межах режиму законності та компетентності для досягнення адміністративно-правової мети – публічного забезпечення прав і свобод людини і громадянина, нормального функціонування громадянського суспільства та держави» [1, с. 225-226].

Наведені позиції дають змогу встановити, що форми адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері пробації являються зовнішнім виразом адміністративної діяльності, яка виконується загальною та спеціальною публічною адміністрацією.

Продовжуючи, слід вказати, що сучасними вченими поділ форм адміністративної діяльності публічної адміністрації здійснюється зазвичай за наступним критерієм: правові та неправові. Ми підтримуємо такий поділ, адже різниця в таких формах полягає у наслідках, які можуть наступати. Відповідно виділимо позицію В. Галуцько, яким чітко класифікуються форми діяльності органів публічної влади (публічної адміністрації), залежно від характеру і правової природи, а саме: «укладення адміністративних актів (видання підзаконних нормативно-правових актів і видання індивідуальних адміністративних актів); укладення адміністративних договорів; учинення інших юридично значущих адміністративних дій; здійснення матеріально-технічних операцій» [1, с. 227].

Пов'язуючи цю позицію до нашого дослідження, відмітимо, що суб'єктами публічної адміністрації, якими здійснюються заходи пробації, може використовуватись весь сучасний арсенал таких форм

(як правові, так і неправові). Отже, можемо виділити наступні форми в розглядуваній сфері: 1) видання нормативних і індивідуальних адміністративних актів; 2) укладення адміністративних договорів; 3) здійснення інших юридично значущих дій та матеріально-технічних операцій. Проаналізуємо кожну з форм детальніше.

1. Видання нормативно-правових актів у сфері пробації характеризується правотворчою, підзаконно-розпорядчою адміністративною діяльністю суб'єктів публічної адміністрації (Міністерства юстиції України та Центру пробації) стосовно виконання поставлених завдань (функцій) пробації, в тому числі, через розробку та затвердження положень про уповноваженого органу з питань пробації, сектору ювенальної пробації, а також що стосується функціональних обов'язків офіцерів пробації.

Як приклад, в розглядуваній сфері Міністерством юстиції України зазначена форма реалізується у вигляді видання наказів і розпоряджень. Їх існує достатньо, проте виділимо декілька, щоб не виходити за межі дослідження, а саме: «Про затвердження Порядку здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі» [20]; «Про затвердження Порядку формування та ведення Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту» від 26 червня 2018 року № 2023/5 [40] та ін.

Слід додати, що в аналізованій нами сфері, з-поміж звичайних адміністративних актів, є ще спеціальні, а саме – досудова доповідь про обвинуваченого як суб'єкта, стосовно якого може застосовуватися пробація (включає в себе соціально-психологічну характеристику та оцінку ризиків, які можуть наступати під час вчинення повторного кримінального правопорушення). Відмітимо, що судова доповідь має юридичну природу, яка відображена наступним чином: 1) як документ процесуального характеру в кримінальному провадженні; 2) як адміністративний акт індивідуального характеру офіцера пробації.

2. Наступною є форма – укладення адміністративних договорів, яка має свій прояв під час укладення угод з іншими державними органами, установами та організаціями для того, щоб забезпечити потреби інституту пробації. Зазначимо, що такого роду угоди можуть укладатися не тільки з національними суб'єктами. Наприклад, 18 жовтня 2016 року між Міністерством юстиції України та Міністерством юстиції і громадської безпеки Королівства Норвегії було укладено угоди щодо співробітництва в процесі запровадження пробації в Україні [41]. Цією угодою визначили питання, які спрямовані на розвиток технічної співпраці сторін, на надання інформації, а також на передачу необхідного досвіду та практичних знань.

Що стосується сфер співпраці, то їх було визначено наступними напрямками: 1) аналіз можливих шляхів, які будуть оптимальні для того, щоб впровадити інститут пробації в Україні, перш за все, мова йде про центри пробації; 2) розробка законопроектів та інших законодавчих актів щодо впровадження пробації; 3) розробка та впровадження пілотного проєкту стосовно взаємодії між органами прокуратури, суду, адвокатурою щодо діяльності пробації [41] тощо.

3. Учинення інших юридично значущих дій як форми, якою користується публічна адміністрація в сфері пробації, має відношення як приклад до складання офіцером пробації – присяги. В свою чергу, як приклад матеріально-технічних операцій можна виділити документальну та електронну системи обліку осіб стосовно яких здійснюється пробація.

Переходячи безпосередньо до аналізу наступного структурного елементу, необхідно зазначити, що в класичному розумінні під методом в сфері адміністративного права розуміється «сукупність правових засобів і способів (прийомів), які застосовуються органами управління для забезпечення регульовального впливу норм адміністративного права на суспільні відносини» [42, с. 276].

З цього тлумачення можна вказати, що під методами адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері пробації вважаються різноманітні способи (прийоми), які мають цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суб'єктів, що скоїли протиправне діяння та які не мають відношення до тяжких злочинів і якими передбачено направлення засудженого під пильний нагляд працівника служби пробації.

В цьому аспекті врахуємо думку О. Ещук, якою «до особливостей концептуальних засад методів адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері адміністративно-правової охорони відносить те, що до них не належать методи заохочення й переконання, оскільки вони не використовуються при відновленні та попередженні протиправних посягань на права, свободи й законні інтереси фізичних і юридичних осіб, а публічна адміністрація може використовувати арсенал адміністративно-запобіжних, адміністративно-попереджувальних заходів та адміністративного примусу, а також метод адміністративного контролю для досягнення загальних і спеціальних цілей адміністративно-правової охорони» [43, с. 11]. В цілому з цієї думкою ми погоджуємося щодо класичного поділу методів, який вважається загальноприйнятним, однак, виходячи зі специфіки нашого дослідження, в сукупності вважаємо за необхідне виділити наступні методи у сфері пробації та розглянути їх ґрунтовніше, зокрема: 1) метод контролю; 2) метод нагляду; 3) метод досудового провадження; 4) метод післясудової ресоціалізації; 5) метод переконання; 6) метод примусу; 7) метод заохочення; 8) допоміжний метод оцінки ризиків учинення повторного правопорушення.

1. Вказуючи на такі категорії, як «контроль» і «нагляд», більшістю вчених не бачать в них відмінностей. На нашу думку, метод контролю передбачає нагляд за особами, якими було вчинено правопорушення колись «давно», а також за суб'єктами, які на даний момент відбувають

апробаційні покарання. Цей метод може здійснюватися за рахунок проведення бесід і під час знаходження психологічного контакту працівників пробації та суб'єктом пробації. Що стосується методу нагляду, він вважається таким, що контролює додержання обов'язків, які визначені на законодавчому рівні і покладаються судом на суб'єктів пробації, який, при цьому, має поєднання із соціально-виховною роботою. Мається на увазі, реалізація деяких заходів, які сформовані за індивідуальним планом та спрямовуються на те, щоб усувати криміногенні чинники, що було встановлено шляхом оцінки ризику під час можливого повторного вчинення кримінального злочину. Як висновок, відмітимо, що завдяки ефективній соціально-виховній роботі та нагляду, в повній мірі забезпечується безпека суспільства через виправлення засуджених.

2. Метод досудового провадження сприяє збору необхідної інформації стосовно підозрюваного, що в результаті дає змогу зрозуміти його мотиви стосовно вчинення конкретного злочину.

3. Акцентуючи увагу на метод післясудової ресоціалізації, зазначимо, що це не тільки профілактичні дії, але й спроба підтримки суспільством в моральному плані життєздатності стосовно тих громадян, якими вона, на жаль, була втрачена по причині відбування покарань. Неприємним є і те, що досить часто в реальному житті можна зустріти приклади, коли підприємства, установи або організації відмовляють у працевлаштуванні особи, яку тільки-но було звільнено від відбування покарання. Пояснити таке явище достатньо просто – небажання брати на себе відповідальність за дії (вчинки), які можуть бути учинені цієї особою повторно. Безумовно, це говорить лише про негативний «відбиток» на особу, яка звільнилася з місць позбавлення волі, тим самим, вона відчуває себе кинутою, нікому не потрібною у суспільстві та державі [44].

Також непоодинокими випадками є те, що цими особами повторно вчиняються ретривні злочини (як говорить статистика, близько 20 % звільнених), як наслідок – це зводить нанівець ресоціалізаційний процес [44]. Тож, процес ресоціалізації має вагоме значення під час розвитку вітчизняного суспільства. Саме тому, ресоціалізація суб'єкта пробації дає змогу йому стати на шлях істинний та поступово адаптуватися серед громадян.

4. Розглядаючи метод переконання загалом, відмітимо, що він представлений відповідними заходами (роз'яснювальні, виховні, організаційні), за допомогою яких учасниками адміністративно-правових відносин стимулюється належна поведінка.

Метод переконання в аспекті суб'єктів пробації власне і є проявом пробації, тому що, якщо особою будуть виконуватися всі необхідні правила, що встановлені інститутом пробації, ця особа не буде відбувати покарання в місцях позбавлення волі.

5. Адміністративний примус як метод загальноприйнято в правовій доктрині трактувати як «визначені нормами адміністративного права заходи фізичного або психологічного впливу публічної адміністрації на фізичних та юридичних осіб – у вигляді особистих, майнових, організаційних обмежень їх прав, свобод та інтересів – у випадках вчинення цими особами протиправних діянь або в умовах надзвичайних обставин, з метою попередження та припинення протиправних діянь, забезпечення провадження в справах про правопорушення, притягнення винних осіб до відповідальності, попередження та локалізації наслідків надзвичайних ситуацій» [42, с. 201].

В сфері пробації метод примусу проявляється наступним чином: якщо особами порушуються правила проходження традиційного терміну, то офіцер пробації зобов'язаний направити до суду клопотання з метою обрання більш жорсткої міри покарання.

Заходами примусу, які можуть застосовуватися до суб'єктів пробації, можуть бути такі: 1) профілактична бесіда індивідуального характеру; 2) письмове попередження та подання про скасування або звільнення від відбування покарання [7, с. 141].

6. Метод заохочення правознавцями розглядається «як метод адміністративного права, що полягає в публічному визнанні заслуг, нагородженні, наданні громадської пошани особі у зв'язку з досягнутими успіхами у виконанні правових або громадських обов'язків. Зміст заохочення складають заходи морального (подяка, почесна грамота, медаль, орден тощо), матеріального (премія, цінний подарунок тощо) і морально-матеріального (заслужений юрист України, лауреат, премія тощо) характеру» [1, с. 145].

Такий метод може застосувати орган пробації щодо неповнолітніх осіб, які засуджені до покарання у вигляді виправних робіт. Так, відповідно до наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі», встановлено, що «уповноважений орган з питань пробації за зразкову поведінку і сумлінне ставлення до праці стосовно засудженого може застосовувати такі заходи заохочення: подання до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого засуджений відбуває покарання, подання про умовно-дострокове звільнення; зарахування часу щорічної відпустки у строк відбування покарання» [20]. Що стосується другого виду заохочення, то це питання може вирішуватися з врахуванням характеристики на засуджену особу від власника підприємства.

7. Останнім методом в розглядуваній сфері можна виокремити метод оцінки ризиків учинення повторного правопорушення, в основу якого входить те, які злочини та правопорушення вже вчинялися раніше правопорушником, а також чинники його життя на даний момент (рівень освіти, рівень професійних навичок, наявність житла та роботи, стан

здоров'я, тощо) [45]. Мета оцінки ризиків і потреб правопорушника – отримати «картину» моральних цінностей правопорушників, а також визначити реальні та ефективні заходи, за допомогою яких буде проводитись виховна та соціально-психологічна робота з цими правопорушниками.

Підсумовуючи наведене вище, робимо висновок про те, що форми та методи як структурні елементи в адміністративній діяльності публічної адміністрації у сфері пробації можна вважати так званими «інструментами», за допомогою яких публічною адміністрацією вирішуються основні завдання пробації.

Форми адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері пробації являються зовнішнім виразом адміністративної діяльності, яка виконується загальною та спеціальною публічною адміністрацією. Суб'єктами публічної адміністрації, якими здійснюються заходи пробації, може використовуватись весь сучасний арсенал таких форм (як правові, так і неправові), зокрема: 1) видання нормативних і індивідуальних адміністративних актів; 2) укладення адміністративних договорів; 3) здійснення інших юридично значущих дій та матеріально-технічних операцій.

В свою чергу, під методами адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері пробації вважаються різноманітні способи (прийоми), які мають цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суб'єктів, що скоїли протиправне діяння та які не мають відношення до тяжких злочинів і якими передбачено направлення засудженого під пильний нагляд працівника служби пробації. Під час здійснення пробації в Україні, використовуються як класичні методи публічного адміністрування, так і спеціальні методи, які відносяться до адміністративної діяльності у сфері пробації, а саме: 1) метод контролю; 2) метод нагляду; 3) метод досудового провадження; 4) метод післясудової ресоціалізації; 5) метод переконання; 6) метод примусу;

7) метод заохочення; 8) допоміжний метод оцінки ризиків учинення повторного правопорушення.

2.3. Місце адміністративних процедур в організації діяльності інституту пробації

Місце адміністративних процедур в організації діяльності пробації в Україні становлять одне із провідних процесуальних місць за допомогою яких на заключному етапі визначається подальша доля особи, якою вперше було вчинено кримінальне правопорушення і стосовно якої за сукупністю ознак можуть застосовуватися пробаційні заходи. Більш того, адміністративні процедури пробації є основоположним процесуальним важелем, який було реалізовано та який функціонує для досягнення тієї завітної мети – максимально більше виправдати засуджених осіб і в результаті не допускати рецидивів в зазначеній сфері.

Між іншим, адміністративні процедури в сфері пробації мають вагоме значення і тому, що цей інститут в Україні існує не так давно, у зв'язку з чим, дослідження зазначеної проблематики на науковому рівні є недостатнім. В тому числі, посадовим особам органів пробації характерна недосвідченість, а також досить незначний досвід адміністративної діяльності в розглядуваній сфері.

Саме тому, базуючись теорією адміністративного права, відповідними нормативно-правовим актами вітчизняного і зарубіжного рівня та праць учень, необхідно розглянути основні моменти в частині адміністративних процедур, які здійснюються під час організації пробації в Україні.

По традиції, виокремимо думку Ю. Осадчого, яким розширюється і спеціально для адміністративного права деталізується, що «адміністративна процедура – це встановлений нормами

адміністративного права порядок діяльності органів державного управління з ухвалення нормативно-правових актів та вирішення адміністративних справ» [46, с. 135].

Відразу ж зазначимо, що основні спеціалізовані суб'єкти, якими здійснюються пробаційні заходи, є цивільні посадові особи, які знаходяться в підпорядкуванні Міністерства юстиції України та в комплексі формують штат органів пробації. Саме на цих осіб покладається ключове навантаження стосовно здійснення адміністративних процедур пробації.

Так, невід'ємна та одна із основоположних функцій служби пробації вважається досудова, яка здійснюється на стадії розслідування злочину, водночас проводяться слідчі дії. Також на цьому етапі здійснюється забезпечення виконання норм кримінально-процесуального права, проте, в той же час відбуваються заходи щодо здійснення адміністративних дій стосовно адміністративної процедури, адже між цим, забезпечується збір інформації про правопорушника, з ціллю, щоб допомогти суду у визначенні найбільш ефективного для цієї особи виду покарання, яке буде слугувати підґрунтям для того, щоб прогнозувати подальшу поведінку особи та можливостей її виправлення у (місцях позбавлення волі або в суспільстві) [47].

Наступна функція служби пробації – післясудова (виконання альтернативних видів покарань, нагляд за засудженим та його виправлення за рахунок спеціальної програми, яка пропонується у висновку), в процесі виконання якої, посадовою особою органу пробації (офіцером) здійснюються адміністративні дії із засудженим, які мають соціально-психологічне спрямування та направлені на те, щоб психологічно впливати на особу (зняти всі негативні почуття та емоції). Окрім цього, в залежності від складу злочину, досье особи та її можливої небезпеки для суспільства, судом може бути додатково встановлено пробацію з обов'язковим проживанням у гуртожитках

спеціального типу, в яких існує психіатричне лікування та лікування від алкоголізму й наркотичної залежності. Обов'язок наглядати за такими особами покладається на офіцерів пробації та волонтерів, які спільними зусиллями вносять в адміністративну процедуру на цій стадії вагомі особливості (як за способом, за рахунок якого виконуються адміністративні дії, так і за розгалуженістю, яка відбувається за певними напрямками) [47].

Отже, кожен вид адміністративних процедур забезпечення пробації сприяє врегулюванню питань щодо покарання правопорушника на етапі досудового провадження, а також після того, як було винесено судовий вирок.

Продовжуючи, слід вказати, що багатьма провідними науковцями в адміністративних процедурах пробації вбачається велика перспектива та сприятливі економічні і соціальні наслідки. Економічними наслідками передбачена економія бюджетних коштів, які не будуть витрачатися державою на те, щоб утримувати ув'язнених. Проте найбільш значимим є те, що за рахунок соціальних наслідків застосовуються саме адміністративні, а не кримінально-процесуальні процедури, що дає змогу не позбавляти особу волі, ізолювати її від суспільства та в цілому дати можливість виховуватися в нормальному середовищі серед звичайних людей.

Однак, потрібно ще враховувати значний аспект, а саме специфічне відношення громадян до пенітенціарної системи, яка ще з часів радянського Союзу для багатьох представляється як система катування. І хоч на сьогоднішній день ця система дуже змінилася в позитивну сторону, проте, з іншої сторони – реалізувати в повній мірі та змінити парадигму серед засуджених, що проживають в умовах додержання їх прав з кримінальної традиції на державницький закон, водночас не являється можливим [48]. В цьому контексті, можна

сказати, що існування адміністративних процедур пробації являється необхідним, а можливо і єдиним правильним рішенням.

Враховуючи специфіку розглядуваного дослідження, необхідно зробити акцент, що мета адміністративної процедури полягає у врегульованні правовідносин між публічною адміністрацією та приватною особою, в нашому випадку між суб'єктом пробації та особою, якою було вперше скоєно нетяжкий злочин і стосовно якої здійснюється кримінальне переслідування із можливістю застосувати заходи пробації, не позбавляючи волі.

При цьому треба відзначити, що матеріальні джерела, за допомогою яких здійснюються адміністративні процедури у сфері пробації поряд із джерелами адміністративного права є норми кримінального права, оскільки альтернативні покарання, які існують на сьогодні, закріплені тільки у Кримінальному кодексі України. А от що стосується спеціальних і таких, що встановлюються норми виконання адміністративних, відображається за нормами Закону України «Про пробацію». В цьому аспекті згадаємо ст. 7 цього Закону, за якою закріплено підстави для застосування пробації, а саме: «письмовий запит суду до органу пробації про надання досудової доповіді щодо обвинуваченого; обвинувальний вирок суду, яким особу засуджено до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт; обвинувальний вирок суду, яким особу засуджено до позбавлення волі на певний строк; обвинувальний вирок суду, яким особу засуджено до обмеження волі; обвинувальний вирок суду, яким особу звільнено від відбування покарання з випробуванням; ухвала суду про заміну покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт; ухвала суду про звільнення від відбування покарання вагітної жінки або жінки, яка має дитину віком до трьох років; акт про помилування, яким

засудженому замінено покарання або невідбуту частину покарання покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт» [3].

Фактично окресленим вище процесуальним діям характерна подвійна юридична природа: 1) ці дії є кримінально-процесуальними; 2) їх юридична природа є перехідною, якщо результат цих процесуальних дій полягає у запуску процедури пробації, то в такому випадку ці дії набувають ознак первинних дій адміністративної процедури в розглядуваній сфері.

Далі звернемо увагу на те, що розглядати теоретичні і практичні аспекти адміністративної процедури у сфері пробації неможливо без окреслення профільного законодавства. Як вже відомо, профільний закон в зазначеній сфері – Закон України «Про пробацію», нормами якого передбачається здійснення досудового пробаційного забезпечення суду формалізованою інформацією, яка встановлює обвинуваченого, з ціллю ухвалити судом відповідне рішення про визначення міри його відповідальності. Зазначені адміністративні дії можна вважати підвидом адміністративної процедури пробації. Аргументуючи більш детально, виділимо такі дії: 1) адміністративна дія стосовно одержання інформації про обвинуваченого; 2) адміністративні дії посадової особи суб'єкта пробації стосовно підготовки досудової доповіді; 3) адміністративні дії стосовно залучення обвинуваченого до участі в досудовій доповіді.

Як узагальнення вищезазначеному, можна сказати, що адміністративне провадження наглядової пробації містить в собі адміністративні стадії, етапи та адміністративні дії, мета яких – забезпечити публічний інтерес суспільства та допомагати особами, які були засуджені та покарані без позбавлення волі, зокрема на підставі здійснення адміністративних дій.

Далі, вважаємо за доцільне присвятити другу частину підрозділу європейським стандартам адміністративних процедур, адже наша країна на них орієнтується. В першу чергу відмітимо, що в Україні перший

досвід у сфері пробації був канадським. Так, з 2010 року в межах україно-канадського проєкту відбувалося реформування системи кримінальної юстиції стосовно неповнолітніх. В цей період запроваджувалися адміністративні дії суб'єктів пробації, які було прописано у методиках та програмах роботи з неповнолітніми. Окрім цього, було запроваджено модель центру ювенальної пробації, яка спеціалізувалась тільки на питаннях неповнолітніх осіб [49]. Отже, за цією моделлю, в тому числі була адаптована і законодавча база України.

Повертаючись до європейського досвіду, зазначимо, що з 2018 року наша держава почала співпрацювати з місією радників у сфері безпеки і права Норвегії. Було започатковано проєкт NORLAU, мета якого – створити повномасштабну комплексну систему пробації в Україні. Відповідно до цього проєкту буде консолідовано європейський досвід, щоб на всіх ланках вітчизняної системи пробації закріпити необхідні адміністративні дії, етапи та стадії адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації в розглядуваній сфері [49]. Відзначимо, що на сьогоднішній день співпраця за цим проєктом продовжується та має лише позитивні риси для України.

Загалом в Європі пробація здійснюється за наступними адміністративними діями суб'єктів в адміністративній процедурі:

- 1) після того як судова справа завершилася, особі офіційно направляється лист, в якому повідомляється, що до неї було призначено пробаційне покарання;
- 2) законодавчий пропис, відповідно до якого особа зобов'язується в означений термін звернутися до відділу пробації;
- 3) посадова особа підрозділу пробації повинна детально роз'яснити, як буде відбуватися пробація та доведе до відома особу, якій було визначено покарання її адміністративних прав та обов'язків;
- 4) засуджений повинен систематично, згідно до затвердженого плану, звітувати перед робітником органу пробації про те, що пробація здійснюється в повному об'ємі. При цьому встановлено, що мінімальний

період в більшості країн Європи – шість місяців, максимальний – три роки [47]. Тобто, коли суд своїм рішенням застосовує пробацію, він таким чином дає змогу правопорушнику розібратися самому у злочині, який він здійснив та зробити все, що потребується, аби в майбутньому подібне не повторювалося [47].

Наступним досить цікавим питання є те, що в переважній більшості країн ЄС діють суворі закони стосовно надання інформації поліції та і взагалі правоохоронним органам. Однак є обставини, відповідно до яких служби пробації так чи інакше надають інформацію поліції. Зокрема, службою пробації як органу правозастосування повідомляється поліції щодо порушення умов пробаційного нагляду, якщо це порушення можна санкціонувати згідно з Кримінальним кодексом; надається інформація, щоб попередити злочин [49] тощо.

В свою чергу, в Україні потребує деяких уточнень взаємодія органів пробації з іншими органами публічної адміністрації. Зазначимо, що вони зобов'язуються виконувати наступні адміністративні дії: 1) надавати поліції чи прокурору необхідні відомості про особу підозрюваного під час вибору запобіжного заходу; 2) надавати суду необхідні відомості про особу підозрюваного під час вибору міри покарання; 3) надавати адміністрації пенітенціарних установ доповіді, в яких містяться результати соціальної роботи з ув'язненими та оцінка ризиків вчинення рецидивного злочину; 4) надавати потерпілій особі інформаційну та іншу підтримку стосовно процесу виконання покарань по конкретному вирокі; надавати постпенітенціарну допомогу злочинцям, яких звільнено з пенітенціарних установ [50].

Отже, з зазначеного можна зробити логічний висновок, що основоположними адміністративними діями суб'єктів пробації, які залучаються є деякі адміністративні дії забезпечувального змісту (посадових осіб Національної поліції щодо надання органам пробації,

прокуратури, суду) необхідних відомостей про підозрювану особу, стосовно якої можуть застосовуватися пробаційні заходи.

Слід зазначити і те, що пробаційні органи в Україні виступають не тільки як контрольні і наглядові, вони ще являються виховними та соціально-реабілітаційними суб'єктами, які згідно до деяких адміністративних проваджень, водночас здійснюють контроль щодо виконання адміністративних обов'язків засудженими, а також допомагають їм в психологічному плані подолати матеріально та соціально складний період у своєму житті.

Як висновок, необхідно вказати, що під адміністративними процедурами в організації діяльності пробації можна розуміти систему адміністративних стадій, етапів та дій органів та посадових осіб пробації, завдяки яким засудженій особі надається шанс на виправлення, не позбавляючи її волі та не ізолюючи від близьких та суспільства. У результаті цього, завдяки органам пробації забезпечується безпека суспільства і надається відповідна допомога суб'єктам, якими було здійснено незаконний проступок, але в той же час вони визнають свою вину за умови, якщо подібного повторюватися не буде.

Визначено, що система адміністративних процедур представлена наступним порядком: 1) прийом особи органом пробації під свій пильний нагляд, поставка на відповідний облік, а також роз'яснення основних прав і обов'язків; 2) розробка та затвердження пробаційної програми суб'єкта пробації; 3) виконання пробаційної програми стосовно здійснення за суб'єктом пробації заходів наглядового та соціально-виховного спрямування; 4) закінчення адміністративної процедури пробації, коли працівником пробації було переконано, що виправний етап пройдено успішно і він переконаний, що суб'єктом пробації не буде вчинено повторного правопорушення.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУТУ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ, ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА З ВРАХУВАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

3.1. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання пробації та можливості його адаптації в Україні

В умовах сучасності адміністративно-правове регулювання пробації в Україні має також значну кількість проблем, які «стримують» ефективне функціонування зазначеного інституту. Однак, про проблеми поговоримо в заключному підрозділі. Як відомо, забезпечення прав та свобод в провідних країнах світу, в тому числі в цивілізованій Європі є ключовим питанням і виступає як основа демократії в чистому вигляді.

На сучасному етапі становлення України як держави, основне завдання публічної адміністрації – організувати якісну пробацію, оскільки забезпечення прав та свобод громадянина – це ключова мета розвиненої, правової, демократичної держави. Саме тому, розглядаючи зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання пробації, він може послужити взірцевим підґрунтям для того, щоб якісно підвищувати «ритм» у належному регулюванні цього питання, а також дасть змогу сформулювати нові успішні ідеї у сфері функціонування цього інституту як для науковців, так і для законодавців.

Сьогодні Україна намагається утвердити своє місце на міжнародній арені, як самостійна та незалежна держава. Це передбачає не лише нескінченну модернізацію системи державного управління нашої держави, але й бажання населення жити «по-новому», на достатньому рівні, де належні заробітні плати, якісні послуги, тощо, а також де інтереси кожної людини не тільки гарантовані Конституцією, а й забезпечуються за рахунок державно-правових механізмів. Саме

публічні органи повинні виконувати свою діяльність на інтереси громадськості, утверджуючи загальнолюдські цінності, які орієнтовані на потреби громадян.

Міжнародне співтовариство вже давно визнало, що місця позбавлення волі не забезпечують попередження рецидивної злочинності, тому що людина, яка перебуває в ізоляційних умовах, характеризується суцільними негативними наслідками. Тим самим особливої уваги приділяють пошукам альтернативних видів покарань, які є ефективними та одним із яких вважається пробація [51, с. 19].

Безумовно, вже протягом тривалого часу існують міжнародні документи ООН та Ради Європи, які мають відношення до альтернативних покарань. До таких можна відносити: 1) Токійські правила; 2) Європейську конвенцію про здійснення нагляду за умовно засудженими та умовно звільненими правопорушниками; 3) Резолюцію (65)1 про відстрочку вироку, пробацію та інші міри покарання, альтернативи ув'язненню; 4) Резолюцію (76)10 про деякі міри покарання, альтернативні ув'язненню; Рекомендацію R(92)16 «Європейські правила щодо громадських санкцій та заходів»; інші документи [52].

Враховуючи наведене, можна сказати, що суть пробації, з європейського погляду, полягає у тому, щоб випробувувати певні категорії злочинців спеціальними юридичними обов'язками, які взаємопов'язуються під час надання їм підтримки реабілітаційного змісту. Мета такої підтримки – ефективно виправляти засуджених і старатися роботи все, для того, щоб звести до мінімуму можливість рецидиву злочину. До речі, ефективність виправлення таких осіб в більшості країн Європи здійснюється за допомогою медіації.

Це говорить про те, що сьогодні служби пробації є одним із ключових інститутів сфери кримінального правосуддя, завдяки яким попереджаються злочини у переважній більшості країн світу. Однак, в

різних країнах існують свої відмінності, які стосуються характеру, функцій та організації побудови служби. Так, в деяких країнах законодавцем пробація визначається як покарання (Швеція, Фінляндія, Латвія), в інших – пробація пов'язується із заходами кримінально-правового характеру (Англія, Данія), в Єстонії наприклад пробація пов'язує застосування зазначених заходів зі звільненням від покарання, а от в США пробація не встановлює природу цього інституту [53, с. 168].

Між тим, з-поміж відмінностей, системі пробації характерна спільна особливість: рішення стосовно направлення особи на пробацію виносить суд та яке стосується умов і вимог до поведінки засудженої особи. Частіше за все, серед таких умов є: 1) перебування під наглядом офіцера пробації або установи; 2) утримання такої особи від скоєння рецидивних правопорушень, а також від нездорового способу життя; 3) обов'язкове працевлаштування та регулярна трудова праця (навчання); 4) забороняється змінювати місце проживання та пересування без відповідного дозволу офіцера пробації або установи [53, с. 169]. Слід також додати, що стандартами пробації Ради Європи допускається, що порядок та умови застосування пробації в кожній державі можуть мати відмінності, при цьому у них передбачено мінімальні стандарти правового, організаційного та методологічного змісту. Стандартами пробації Ради Європи також встановлюється широкий спектр послуг, який може надаватися службами пробації.

Продовжуючи, виділимо позицію О. Богатирьової, яка проводила власне дослідження та відзначила, що «у праві зарубіжних країн інститут пробації визначається передусім як вид покарання або вид звільнення від відбування покарання з випробуванням. Пробація як вид покарання полягає в покладенні певних обмежень щодо реалізації засудженим своїх прав і свобод, в установленні спеціального нагляду за його поведінкою та має виражений каральний, виправний і превентивний зміст. У другому випадку пробація – це умовне

невиконання призначеного покарання або умовне непризначення покарання з призначенням засудженого на певний період часу під нагляд спеціальних органів. У разі призначення пробації саме винесення вироку відкладається на період пробації. Якщо не дотримано встановлених умов, справа переходить у стадію винесення вироку за початковий злочин. У разі відстроченого тюремного ув'язнення суд установлює строк покарання у формі позбавлення волі, але відкладає його виконання на період пробації» [54, с. 261].

Не дивлячись на євроінтеграційні прагнення України та розгляд адміністративно-правового регулювання в цьому контексті, все ж не можна обійти стороною та не сказати, що вперше пробацію як інститут було запроваджено у США. В історію становлення поглиблюватися не будемо, лише зазначимо, що на сьогоднішній день в США на правопорушника у сфері пробації покладаються обов'язки, які направлені на виконання певних умов, викладених судом, здійснення яких також відбувається під пильним наглядом офіцера пробації. Протягом випробувального терміну, якщо правопорушником порушуються правила, він стикається із загрозою позбавлення волі. Правопорушники у США, зазвичай, зобов'язуються утримуватися від володіння зброєю, а що стосується покарань, то їх можуть залишати на робочому місці, зобов'язувати додержуватись комендантської години, і жити у визначеному місці, тощо [55, с. 155].

Цікавою особливістю у США є те, що працівникам пробації можуть наказувати утримуватись від контакту із засудженими або так званими «відомими злочинцями». Такі обмеження можуть містити в собі заборону щодо володіння або використання алкоголю. Правопорушників, які знаходяться в стані пробації та оснащують електронним тегом, за допомогою якого подається сигнал про їх переміщення посадовим особам [55, с. 156].

Тобто, якщо було порушено умови пробації, то офіцер пробації вправі ув'язнити правопорушника та подати клопотання до суду стосовно того, що було порушено умовний термін. В свою чергу, суд в такому разі буде вимагати, щоб обвинувачений з'явився на слухання, на якому прокурором будуть надані докази того, що обвинуваченим було порушено пробацію [56]. Якщо ж відповідач визнає свою вину, то офіцером пробації чи прокурором може бути накладено додаткові умови чи продовжено термін дії, або ж взагалі така особа ув'язнюється.

Отже, досвід США демонструє нам та дає підстави стверджувати, що в цій країні функціонування інституту пробації є більш жорстким та може призводити до реального позбавлення волі.

Говорячи про першу країну в Європі, якою було започатковано пробацію – це Велика Британія (до речі, в 2020 році вона офіційно не являється членом ЄС). Отже, в цій країні були перші спроби створити відповідні агенції та інституції. Ще у 1907 Велика Британія на законодавчому рівні закріпила концепцію пробації, коли було ухвалено закон «Про пробацію злочинців» (діє по сей день). В цьому законі встановлено, що стосовно особи, яка постала в суді по причині скоєного злочину, вина якого була доведена, суд, приймаючи до уваги персональні дані (минуле, вік, стан здоров'я та найголовніше ступінь тяжкості злочину), може винести наступні рішення: 1) припинити провадження; 2) умовно звільнити злочинця, звичайно, якщо злочинець буде прийнятно поводитись в суспільстві [57]. Як підсумок, зазначимо, що саме Велика Британія стала тією країною, завдяки якій відбувся поштовх для здійснення відповідних реформ законодавства в частині покарання в інших країнах Європи [57].

В свою чергу, в такій країні як Німеччина, термін «пробація» розуміють як умовно-дострокове звільнення від відбування покарання. Випробувальний термін в Німеччині надають особі за примірну поведінку. Положення про пробацію можуть накладатися тільки в тому

разі, якщо очікується, що засудженим не будуть вчинятися злочини в майбутньому. Тобто, засудженому надається змога продемонструвати у випробувальний термін, що він більше не здійснюватиме на практиці правопорушень. Якщо ж рецидив все ж мав місце бути в цей період, засудження підлягає виконанню. Між іншим, у Німеччині з правопорушниками, яких засуджено довічно, систематично проводиться робота після 15 років позбавлення волі, яка направлена на те, щоб перевірити та зробити аргументований висновок: можна призупинити стосовно таких осіб позбавлення волі, чи ні [58].

А ось у Чехії, наприклад, випробувальний термін за кримінальним правом належить до нагляду за обвинуваченою особою. Між тим, службою пробації здійснюється не тільки дотримання установлених обмежень і зобов'язань (забороняються ігрові автомати, обов'язове проходження лікування від залежності, тощо), а й забезпечується контактами організації, які сприятимуть допомагати цій особі. Сам же нагляд проходить у формі особистих консультацій між клієнтом і працівником з питань пробації. Також має місце посередництво, яке може відбуватися в межах центру пробації або вдома у клієнта. Клієнтом зобов'язується виконувати план нагляду за пробацією, співпрацювати з робітниками пробації та здійснювати належне інформування про виконання плану. Як і в інших країнах, у разі невиконання покладених зобов'язань, випробувальний термін анулюється і призводить до того, що кримінальне провадження відновлюється та внаслідок чого – така особа карається жорсткіше [55, с. 158].

Отже, особливість пробації в Чехії в тому, що суб'єкту пробації категорично забороняється відвідувати заклади, де проводяться азартні ігри.

В свою чергу, в Італії пробація передбачена Кримінальним кодексом. Вона може застосовуватися щодо суб'єктів, незалежно від

того, обвинувачені вони чи засуджені. Пробація в Італії, яка застосовується через відповідні заходи, передбачає деякі обмеження в контексті особистої свободи особи, запобігання її рецидивності, а також сприяння її соціальної реабілітації за допомогою заходів контролю та підтримки. Ці заходи можуть варіюватися по-різному, все залежить від ситуації, але, як правило – це полягає в наявному обов'язку працювати, в забороні володіти чи користуватися зброєю (інші предмети), які несуть небезпеку. Також в разі необхідності, ці особи зобов'язуються пройти курс лікування від алкогольної (наркологічної) залежностей. Відповідно, порушуючи ці правила, це може призвести до покарання у вигляді позбавлення волі [59].

В Данії характерна особливість в діяльності системи пробації проявляється через активну співпрацю офісів пробації з органами місцевої влади, а також громадськими організаціями. В цій країні функціонує Генеральна угода Департаменту тюрем і пробації Міністерства юстиції Королівства Данії з комунами територіальних одиниць і Міністерством соціальної політики цієї країни. Означена, досить складана організація роботи сприяє організовувати соціальний супровід засудженого до будь-якого виду покарання, який починається з підготовки досудової доповіді та завершується програмою пробації, після того як особу було звільнено з місць позбавлення волі [60, с. 17].

Насамкінець виокремимо таку країну як Японія, де інститут пробації посідає вагомим місце в системі заходів, які спрямовані на те, щоб попереджати злочинність. Японській пробації притаманні поєднання західних рис та особливості традицій національного характеру в частині здійснення профілактики соціально небезпечної поведінки. Пробація в Японії є невіддільною від правової системи, це говорить про те, що рівень злочинності в Японії, який знаходиться на низькому рівні, багато в чому залежить від того, наскільки успішно функціонують механізми соціального контролю в суспільстві. І досвід

пробації Японії, без сумніву, є дуже цінним, оскільки в ньому переважають позитивні риси його розвитку, які можна імплементувати в законодавство інших країн, в тому числі України [61, с. 127].

Якщо в узагальненні сказати в цілому і про соціально-педагогічну роботу, яка є невід'ємною складовою пробації, то в зарубіжних країнах щодо осіб, які знаходяться під пробацією, здійснюються наступні заходи: 1) проводяться індивідуально-профілактичні роботи, які направлені на те, щоб попереджати вчинення цими особами правопорушень і злочинів; 2) проводяться консультації та тренінги, які формують навички, щоб стримувати свої емоції і вміти розмовляти з людьми, а також розвивають гігієнічні навички і потреби піклуватися про власне здоров'я, в тому числі, роз'яснюють про шкоду, яка була заподіяна постраждалій особі; 3) сприяють вирішенню соціально-побутових проблем через надання соціальних послуг тощо [62, с. 11]. Також за багатьма європейськими країнами і США досить поширені освітні програми, які було створено виключно для пенітенціарних установ, які спеціалізуються на врахуванні термінів і змісту навчання ув'язнених. До таких програм належать: 1) програми спеціальної педагогічної техніки для дорослих; 2) освітні програми коригувального змісту для різних категорій осіб (які відстають у розумовому розвитку); 3) програми вирівнювання (для осіб, які мають різний початковий рівень знань); 4) мотиваційні програми до навчання для всіх категорій осіб, тощо [62, с. 12-13].

Отже, врахувавши зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання, можна виділити ключові напрями, які можливо адаптувати за законодавством України загалом та які дозволять удосконалити сферу пробації, зокрема: 1) для того, щоб інститут пробації розвивався та функціонував ще ефективніше, необхідно внести конкретні зміни до чинного законодавства в частині врегулювання відносин із суб'єктом пробації, щоб в результаті було ще менше рецидивних злочинів, а їх

реабілітаційний процес дав змогу в повній мірі адаптуватись до нормального життя; 2) обмежувати права злочинців необхідно з врахуванням співрозмірності тяжкості злочину, який було вчинено; 3) з врахуванням європейських стандартів необхідно запровадити добровільну згоду злочинців в аспекті співпраці з органами пробації, тому що саме цей факт є основоположним під час їх прагнення виправляти та адаптуватись до нормального життя; 4) внести відповідні зміни та розширити обсяг повноважень органів пробації під час здійснення їх діяльності, що дозволить злагоджено співпрацювати з суб'єктами пробації. Власне кажучи, подібна практика існує в багатьох європейських країнах; 5) з врахуванням світових стандартів пробації, на національному рівні існує потреба запровадити окремі процедури щодо подання скарг на діяльність служб пробації. Досить часто буває, що працівниками пробації порушуються встановлені правила та терміни, за якими здійснюється пробація щодо обвинувачених (засуджених) осіб; 6) запровадити на законодавчому рівні регулярність подання звітності до засобів масової інформації про результати діяльності органів пробації, щоб населення усвідомлювало, що відбувається в зазначеній сфері; 7) закріпити на законодавчому рівні, окрім існуючих (досудової, наглядової та пенітенціарної пробації), ще постпенітенціарну, яка в більшій частині європейських країн займає одне з ключових місць під час ресоціалізації та адаптації засуджених осіб до нормального життя [63, с. 104-105].

Таким чином, завершуючи представлений підрозділ дослідження, слід констатувати, що існуючий інститут пробації в країнах Європи, а також в інших країнах світу допомагає реінтегрувати злочинця до нормального соціального життя та забезпечує в ньому формування поваги до соціальних і правових норм, що дає змогу повернути таку особу до законслухняної поведінки.

Визначено, що зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання пробації характеризується використанням сучасного, ефективного та досить успішного досвіду провідних країн, в яких органи пробації здійснюють свою діяльність на високому рівні, дотримуючись світових стандартів. В першу чергу така діяльність стосується додержання загальновизнаних прав і свобод людини під час виконання кримінальних покарань і досудового розслідування в сфері пробації.

3.2. Шляхи удосконалення та перспективи розвитку адміністративного законодавства щодо інституту пробації: проблемні аспекти

За попередніми розділами нашого дослідження нам вдалося встановити, що пробація як інститут значно спрощує діяльність правоохоронним органам, судової системи, забезпечує координування органів державної влади з органами місцевого самоврядування у процесі виконання покарань, застосування альтернативних видів позбавлення волі та під час запобігання рецидивам. У зв'язку з цим, беззаперечним фактом є те, що пробація в сьгоднішніх реаліях навіть здатна бути ефективним елементом в механізмі, що забезпечує національну безпеку.

Розглядаючи заключний підрозділ, згадаємо, що сформована у 2017 році Державна установа «Центр пробації», функціонування якої почалось у 2018 році говорить про те, що політика Міністерства юстиції України є виважена та проєвропейська. Така позиція співзвучна з положенням ст. 14 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, згідно до якої: «в рамках співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки Сторони надають особливого значення утвердженню верховенства права та укріпленню інституцій усіх рівнів у сфері управління загалом та правоохоронних і судових органів зокрема» [64]. Зазначене положення чітко відображає сьгоднішню політику держави,

яка рухається в напрямі підвищення потенціалу пробації в Україні, а також забезпечує безпеку суспільства і збільшує довіру громадян до служб пробації.

Говорячи безпосередньо про удосконалення адміністративного законодавства в розглядуваному питанні, слід відмітити, що вже було здійснено значну кількість реформ, однак будь-якому удосконаленню меж ніколи не існує.

Отже, коли Україна ухвалила Закон України «Про пробацію», вона стала ще ближча до правової системи, яка існує в Європейському Союзі. Саме тому, забезпечувати безпеку суспільства – це одна із перспективних задач вітчизняної системи пробації, щоб впевнено рухатися до європейського простору. Більш того, такий напрям дасть змогу нашому суспільству бути ще більш правовим та обізнаним під час застосування пробації до правопорушників, які не несуть суспільної небезпеки.

Звертаючи увагу на проблемні аспекти, виокремимо їх саме в частині впровадження в систему кримінальної юстиції служби пробації. Тут цілком логічно буде виділити думку М. Маршуби, який зазначає, що «загалом перед цим інститутом постали такі проблеми: підготовка пропозицій законодавчих змін до вже прийнятих нормативно-правових актів у галузі пробації; щодо бюджетного фінансування; перепідготовка персоналу кримінально-виконавчої інспекції; недостатнє матеріально-технічне забезпечення; створення моделей і методів пробації» [65, с. 115].

Дійсно, станом на сьогодні, в Україні, окрім позитивних змін, існує безліч питань, які ще не вирішено у сфері пробації. Однак, перед законодавцями і вченими завжди стоятимуть задачі щодо модернізації та оптимізації цього інституту, тому що від того, наскільки правильна та чи інша модернізаційна зміна, буде говорити про позитивні або негативні

здвиги. Все ж таки, вважаємо за необхідне більш детально акцентувати увагу на ключових проблемах в сфері пробації.

Якщо говорити в цілому про загальні проблеми, що мають відношення до засуджених і потребують свого вирішення, то серед таких слід виділити наступні:

1) наявність в деяких питаннях морально застарілого правового забезпечення;

2) перевантаженість та неприйнятні умови, в яких утримують засуджених та осіб, що узяті під варту;

3) жахливий стан державних установ, в яких особи відбувають покарання (аварійність, що є небезпечною для осіб);

4) надання неякісної медичної допомоги засудженим. Це пояснюється тим, що заклади, які безпосередньо займаються здоров'ям засуджених, знаходяться також у критичному стані, а ліки не відповідають установленим стандартам охорони здоров'я України;

5) недостатнє фінансування пенітенціарних систем України;

6) дефіцит якісних кадрів в пенітенціарній системі. Це пояснюється тим, що професія в зазначеній сфері поступово втрачає свій престиж, а існуюче кадрове забезпечення по «вуха» знаходиться в корупційних схемах і більше їх нічого не цікавить [66, с. 147-148].

Враховуючи загальні проблеми, можна плавно перейти до тих основоположних, які існують у сфері пробації, зокрема:

1) на практиці в діяльності органів, які є уповноваженими з питань пробації, бувають випадки, коли суди відмовляють у звільненні від відбування покарання засуджених осіб після того, які випробувальний термін закінчився. В тому числі, часто судами відмовляється у задоволенні клопотань органів, які є уповноваженими з питань пробації щодо звільнення осіб від відбування покарання у зв'язку із закінченням випробувального терміну;

2) існує законодавча невизначеність повноважень органів пробації стосовно встановлення днів реєстрації засудженим особам, які звільнені від відбування покарання з випробуванням;

3) відповідно до сучасної моделі пробації, робота з потерпілими не передбачається, оскільки вони не являються суб'єктами пробації. З цього приводу законодавцю не заважало б приділити увагу цьому питанню та розширити функції пробації в частині роботи з потерпілими особами;

4) залишається відкритим проблемне питання щодо впровадження медіації як однієї з функцій, якою буде користуватися служба пробації. Адже медіація – це сучасний інструмент, який впевнено використовуються в багатьох сферах. На нашу думку, медіацію можна віднести до альтернативного виду покарання в такій специфічній сфері як пробація та врегульовувати відносини з суб'єктом пробації і органом пробації, що в свою чергу дасть тільки позитивний відбиток під час виконання випробувального терміну та виправлення правопорушника. Однак, не потрібно забувати, що для реалізації медіацій у цій сфері потрібні ще висококваліфіковані спеціалісти, яких і так бракує;

5) не менш важливим питанням, якому на законодавчому рівні приділяється незначна увага – це відсутня можливість залучати психологів, в переважній більшості під час роботи з дітьми (батьками чи законними представниками) в сфері пробації [67, с. 7]. З цього приводу наведемо приклад, який стосується м. Херсона. Слід зазначити, що в Херсоні існує філія Центру пробації, яка займається розглядом актуальних питань в зазначеній сфері. Не так давно, буквально в червні місяці цього року, в стінах Центру пробації працівниками обговорювався алгоритм дій та наступні кроки в подальшій реалізації проєкту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні злочину» в регіоні.

І ось тут зазначимо, що для реалізації цього проєкту досить важливим є залучення психологів, які потрібні для того, щоб проводити діагностику підлітків. Так, безумовно, до роботи з такими підлітками залучаються громадські формування та волонтери, проте, як видається, цього недостатньо [68].

Отже, однозначним вирішенням цієї законодавчої прогалини є внесення відповідних змін або ж створення окремого нормативно-правового акту, який би регулював діяльність психологів під час роботи з неповнолітніми особами в сфері пробації.

Продовжуючи та переходячи до основного питання підрозділу щодо шляхів удосконалення та перспектив розвитку адміністративного законодавства інституту пробації, зазначимо в першу чергу, що найбільш перспективний напрям у розвитку пробації в Україні – це використання міжнародного досвіду у цій сфері.

Розглядаючи зміни та реформування системи пробації, не можна не звернути увагу на важливий момент – це запровадження системи електронного моніторингу. Він залучається в тому випадку, коли особа, стосовно якої відбувається досудове провадження, не знаходиться в слідчому ізоляторі, а на неї закріплюється електронний браслет, який чітко відображає працівнику пробації, де саме знаходиться суб'єкт (домашній арешт). Однак, тут слід враховувати аспект суспільної небезпеки, за яким, якщо людина не несе небезпеки суспільству, то безумовно краще застосовувати до неї систему електронного моніторингу, тому що це в значній мірі може зекономити кошти державного бюджету.

В цьому моменті вдалим буде згадати досвід США, в якій офіцерами пробації контролюється дві третини всіх правопорушників. І навіть не дивлячись на те, що за останні десять років кількість суб'єктів пробації в США тільки зростає, тим не менше бюджети на те, щоб утримувати цей інституту загалом – не зростали. Це говорить про

те, що програми пробації, які існують в США – грамотно реалізовані та запроваджені в життя, за допомогою яких зменшуються рецидиви вживання наркотичних засобів та алкогольних напоїв [59, с. 257].

Переходячи до наступного питання, відзначимо, що в США існує цікава форма пробації під назвою «шок-випробування», яка представлена у вигляді програми, відповідно до якої суддя має змогу переглядати тюремний вирок. Тобто, суддею може бути відкликано ув'язненого з в'язниці і замість цього встановити стосовно цієї особи пробаційний термін. Серед суддів існує думка, що незначний термін у в'язниці здатен «шокувати» злочинця, тим самим злочинець може змінити свою поведінку. В США «випробувальний шок» може використовуватися в проміжку між 30 та 120 днями після того, як почався строк [59, с. 258].

На нашу думку, така форма має місце на існування і в пробації України. Тому вважаємо, що необхідно внести відповідні зміни до Закону України «Про пробацію» та додати «шок-випробування» як вид пробації, за яким суддя має змогу переглядати винесене рішення щодо покарання у вигляді позбавлення волі.

Як нами вже згадувалось в попередніх підрозділах, сучасне суспільство України, в переважній більшості апріорі не схвалює колишніх ув'язнених. Це, звичайно дуже яскраво відбивається під час того, коли їх не приймають на роботу та вважають як «вигнанців». З цього приводу вважається за необхідне внести відповідні зміни та доповнити Кодекс України про адміністративні правопорушення в частині встановлення адміністративної відповідальності посадових осіб роботодавців у разі їх відмови приймати на роботу суб'єктів пробації або колишніх ув'язнених [67, с. 7].

Далі, якщо говорити про реформування адміністративного законодавства щодо інституту пробації, не можна обійти стороною питання стосовно неповнолітніх, про яких ми вже також згадували, але

вважаємо, що необхідно це питання доповнити в контексті основного питання підрозділу.

На сьогоднішній день вже було здійснено запуск пілотного проекту «Програма відновлення для неповнолітніх правопорушників, які вчинили злочини невеликої або середньої тяжкості, на базі системи надання безоплатної правової допомоги» (у Львівській, Одеській, Харківській, Миколаївській, Луганській та Донецькій областях).

Так, відповідно до наказу Міністерства юстиції України Про реалізацію пілотного проекту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні злочину» від 21 січня 2019 року [69], встановлено, що «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні злочину, може бути застосована у разі: наявності потерпілої сторони – фізичної особи, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридичної особи, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди; вчинення неповнолітнім вперше злочину невеликої або середньої тяжкості; визнання неповнолітнім факту вчинення злочину; згоди неповнолітнього і потерпілого на участь у Програмі» [69].

Також наказом Міністерства юстиції України від 11 червня 2018 року було затверджено такі пробаційні програми для неповнолітніх суб'єктів пробації, як «Зміна прокримінального мислення», «Подолання агресивної поведінки», «Попередження вживання психоактивних речовин» [70].

Різноманітність цих пробаційних програм дає змогу вибрати оптимальну під кожного правопорушника та здійснювати соціальні дослідження стосовно того, наскільки кожна з програм є ефективною.

Отже, в цілому, можна стверджувати, що у сфері пробаційних програм для неповнолітніх суб'єктів було здійснено суттєві зміни. Безумовні, що ці зміни повинні тільки розвиватися в такому ж

позитивному напрямі, оскільки на сьогодні йдуть активні розмови про запровадження системи ювенальної пробації (захист прав дітей).

Насамкінець зазначимо, що пробація являється перспективним напрямом Уряду. Вважаємо, що нині ключовими перспективними напрямами розвитку зазначеної сфери є наступні:

1) поглиблювати співпрацю з громадою, розширювати практику підтримки пробації через програми регіонального рівня, розвивати банк ресурсів щодо надання послуг клієнтам пробації;

2) розробка та реалізація стратегії волонтерства у пробації, враховуючи міжнародний досвід;

3) розробка та реалізація стандартів, за допомогою яких оцінюється ефективність діяльності працівників пробації;

4) створення та впровадження бази електронного типу, щоб вести справи суб'єктів пробації, а також автоматизувати статистику їх діяльності;

5) удосконалювати інструменти пробації стосовно роботи із суб'єктами пробації;

6) запровадити та реалізувати електронний моніторинг в пробації (браслети);

7) реалізувати програму, за якою уповноважені органи пробації будуть наділятися сучасними технічними засобами нагляду, які будуть відповідати вимогам безпеки суспільства та в повній мірі гарантувати безпеку персоналу й суб'єктів пробації;

8) розробити нормативну та інституційну базу, щоб надавати послуги пробації;

9) розробити та реалізувати кадрову стратегію стосовно перепрофілювання та навчання працівників пенітенціарної служби, що послугує підґрунтям для формування повноцінної сучасної служби пробації;

10) забезпечити технічну базу для нормального функціонування служби пробації.

Окремо відмітимо про необхідність реалізації інституційної спроможності, завдяки якій буде можливо остаточно перейти від карального підходу (радянського) до реабілітаційного в зазначеній сфері. Реалізувавши цей напрям, повноцінно діюча система, яка очолюється державною установою «Центр пробації» та підпорядкованими їй уповноваженими органами з питань пробації дасть змогу знайти оптимальний баланс між безпекою суспільства і запобіганням скоєнню кримінальних правопорушень (реабілітація правопорушників). Інституційні зміни також дадуть змогу здійснити удосконалення організаційної структури, механізму, за яким використовуються фінансові, матеріальні та технічні умови функціонування органів пробації, щоб ефективно виконувати поставлені перед ними задачі [7, с. 142].

Отже, роблячи висновок з викладеного, зазначимо, що Україна, ухваливши Закон України «Про пробацію» – стала ще ближча до правової системи, яка існує в Європейському Союзі. Саме тому, забезпечувати безпеку суспільства – це одна із перспективних задач вітчизняної системи пробації, щоб впевнено рухатися до європейського простору. Більш того, такий напрям дасть змогу нашому суспільству бути ще більш правовим та обізнаним під час застосування пробації до правопорушників, які не несуть суспільної небезпеки.

В процесі розгляду заключного підрозділу було визначено проблемні аспекти, встановлено конкретні зміни та доповнення до чинного законодавства, а також сформульовано перспективні напрями розвитку інституту пробації.

В цілому інститут пробації в Україні впевнено продовжує свій розвиток.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено теоретичне обґрунтування основних положень, які дали змогу розглянути інститут пробації в Україні, визначити нормативну базу і практику діяльності публічної адміністрації та з'ясувати шляхи вдосконалення і встановити перспективи розвитку чинного адміністративного законодавства в зазначеному питанні. Окреслене дало змогу висвітлити основні висновки, які мають теоретичний і практичний характер та повністю відповідають поставленим завданням:

1. Пробація з точки зору правової категорії та юридичного явища являється відносно новим терміном у світовій правовій доктрині та визначається як різновид умовного засудження або умовного звільнення суб'єкта, яким було вчинено правопорушення, при цьому, не позбавляючи його волі.

В свою чергу, за чинним Законом України «Про пробацію», закріплено відповідне трактування пробації, яка визначається як «система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого».

Зазначене дає змогу встановити адміністративно-правове регулювання пробації в Україні як систему засад (принципів) та адміністративного інструментарію, здійснення яких покладається на публічну адміністрацію, мета якої забезпечити переваги виправлення правопорушників на підставі застосування комплексу наглядових та соціально-виховних заходів, які не пов'язані з позбавленням волі до осіб, якими було вчинено або яких підозрюють у вчиненні

правопорушення (злочину), а також наданні до суду інформації, яка встановлює суб'єкта правопорушення.

Серед основних видів пробації було визначено наступні:

- 1) досудова пробація; 2) наглядова пробація; 3) пенітенціарна пробація;
- 4) пробація щодо неповнолітніх осіб.

2. Засади (принципи), відповідно до яких здійснюється пробація в Україні – це відправні начала (першооснови), підґрунтям яких є сформовані на багаторічному досвіді Європейські стандарти, згідно до яких було реалізовано інститут пробації в Україні та який здійснює своє функціонування.

Встановлено, що чинний Закон України «Про пробації», відповідає найвищому закону держави – Конституції України та передбачає перелік загальних принципів, на яких базується діяльність пробації, зокрема: «справедливості; законності; невідворотності виконання покарань; дотримання прав і свобод людини і громадянина; поваги до людської гідності; рівності перед законом; диференційованого та індивідуального підходу; конфіденційності; неупередженості; взаємодії з державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями та громадянами».

Враховуючи, що Україна прагне бути європейською демократичною державою, у ній повинні дотримуватися й інші європейські принципи адміністративного права, які є загальновизнані та слугують базисом для пробаційної діяльності в Україні, серед яких було встановлено наступні: 1) принцип пріоритетності, який встановлює позитивні відносини із суб'єктом пробації; 2) принцип поваги до прав людини; 3) принцип додержання прав потерпілих; 4) принцип недискримінації; 5) принцип встановлення статусу служб пробації; 6) принцип інформативності; 7) принцип оскарження діяльності служб пробації; 8) принцип наукової підтримки.

3. Адміністративно-правовий статус суб'єктів пробації в Україні – це система підстав та порядку виникнення правосуб'єктності, яка відображена через:

1) загальні та спеціальні права, які складають комплекс функціональних і сталих правил поведінки, що спрямовуються до обвинувачених чи засуджених осіб та підпадають під дію Закону України «Про пробацію», а також інших нормативно-правових актів, за рахунок яких такі особи здатні здійснювати захист своїх законних прав та інтересів;

2) загальні та спеціальні адміністративно-правові обов'язки, що складають систему заходів стимулюючого та правообмежуючого адміністративного характеру. Характерними властивостями адміністративно-правових обов'язків суб'єктів пробації є те, що вони в цілому відображають публічний інтерес держави та суспільства; нероздільно пов'язуються з нормами чинного законодавства у сфері пробації, які в свою чергу, являються підвидом норм адміністративного права. Мета таких обов'язків – не допускати погіршення правового статусу осіб, якими вчинено злочин, і, відповідно, не допускати порушення прав, свобод та інтересів інших осіб.

4. Реалізація механізму адміністративно-правового регулювання пробації в Україні покладається на публічну адміністрацію. В розглядуваній сфері – це передбачений нормативно-правовими актами адміністративного законодавства перелік суб'єктів, які є уповноваженими та повноваження яких безпосередньо мають відношення в частині регулювання відносин у сфері пробації.

Структуру публічної адміністрації складають:

1) Кабінет Міністрів України;

2) Міністерство юстиції України, а також система органів пробації (Державна установа «Центр пробації», філії, уповноважені органи з питань пробації). Безсумнівним фактом є те, що в розглядуваній сфері

ключовим суб'єктом публічної адміністрації виступають саме органи пробації спеціалізованого рівня, тобто такі, що виконують свої функціональні обов'язки у сфері пробації.

Визначено, що функціональне призначення органів пробації розкривається через їх адміністративно-правовий статус, який можна охарактеризувати як комплекс їх основних завдань (функцій), які передбачені законом та адміністративних прав і обов'язків, завдяки яким вони реалізують систему наглядових та організаційно-правових заходів, які застосовуються за рішенням суду до осіб, яких було притягнуто до відповідальності.

5. Форми та методи як структурні елементи в адміністративній діяльності публічної адміністрації у сфері пробації можна вважати так званими «інструментами», за допомогою яких публічною адміністрацією вирішуються основні завдання пробації.

Форми адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері пробації являються зовнішнім виразом адміністративної діяльності, яка виконується загальною та спеціальною публічною адміністрацією.

Суб'єктами публічної адміністрації, якими здійснюються заходи пробації, може використовуватись весь сучасний арсенал таких форм (як правові, так і неправові), зокрема: 1) видання нормативних і індивідуальних адміністративних актів; 2) укладення адміністративних договорів; 3) здійснення інших юридично значущих дій та матеріально-технічних операцій.

В свою чергу, під методами адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері пробації вважаються різноманітні способи (прийоми), які мають цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суб'єктів, що скоїли протиправне діяння та які не мають відношення до тяжких злочинів і якими передбачено направлення засудженого під пильний нагляд працівника служби пробації.

Під час здійснення пробації в Україні, використовуються як класичні методи публічного адміністрування, так і спеціальні методи, які відносяться до адміністративної діяльності у сфері пробації, а саме: 1) метод контролю; 2) метод нагляду; 3) метод досудового провадження; 4) метод післясудової ресоціалізації; 5) метод переконання; 6) метод примусу; 7) метод заохочення; 8) допоміжний метод оцінки ризиків учинення повторного правопорушення.

6. Під адміністративними процедурами в організації діяльності пробації можна розуміти систему адміністративних стадій, етапів та дій органів та посадових осіб пробації, завдяки яким засудженій особі надається шанс на виправлення, не позбавляючи її волі та не ізолюючи від близьких та суспільства. У результаті цього, завдяки органам пробації забезпечується безпека суспільства і надається відповідна допомога суб'єктам, якими було здійснено незаконний проступок, але в той же час вони визнають свою вину за умови, якщо подібного повторюватися не буде.

Визначено, що система адміністративних процедур представлена наступним порядком:

1) прийом особи органом пробації під свій пильний нагляд, поставка на відповідний облік, а також роз'яснення основних прав і обов'язків;

2) розробка та затвердження пробаційної програми суб'єкта пробації;

3) виконання пробаційної програми стосовно здійснення за суб'єктом пробації заходів наглядового та соціально-виховного спрямування;

4) закінчення адміністративної процедури пробації, коли працівником пробації було переконано, що виправний етап пройдено успішно і він переконаний, що суб'єктом пробації не буде вчинено повторного правопорушення.

В цілому, адміністративна процедура пробації в нашій країні ще не є досконалою, проте, можна простежувати позитивну тенденцію, коли завдяки ефективному виконанню стадій, етапів та адміністративних дій органами пробації досягається позитивний результат, який підтверджується статистикою та говорить про те, що в Україні кожного року кількість ув'язнених значно зменшується. На сьогоднішній день їх близько 60 тис. осіб, а років 5 тому назад було вдвічі більше.

7. Існуючий інститут пробації в країнах Європи, а також в інших країнах світу допомагає реінтегрувати злочинця до нормального соціального життя та забезпечує в ньому формування поваги до соціальних і правових норм, що дає змогу повернути таку особу до законослухняної поведінки.

Визначено, що зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання пробації характеризується використанням сучасного, ефективного та досить успішного досвіду провідних країн, в яких органи пробації здійснюють свою діяльність на високому рівні, дотримуючись світових стандартів. В першу чергу, така діяльність стосується додержання загальновизнаних прав і свобод людини під час виконання кримінальних покарань і досудового розслідування в сфері пробації.

Враховавши зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання, можна виділити ключові напрями, які можливо адаптувати за законодавством України загалом та які дозволять удосконалити сферу пробації, зокрема:

1) для того, щоб інститут пробації розвивався та функціонував ще ефективніше, необхідно внести конкретні зміни до чинного законодавства в частині врегулювання відносин із суб'єктом пробації, щоб в результаті було ще менше рецидивних злочинів, а їх реабілітаційний процес дав змогу в повній мірі адаптуватись до нормального життя;

2) обмежувати права злочинців необхідно з врахуванням співрозмірності тяжкості злочину, який було вчинено;

3) з врахуванням європейських стандартів необхідно запровадити добровільну згоду злочинців в аспекті співпраці з органами пробації, тому що саме цей факт є основоположним під час їх прагнення виправлятися та адаптуватися до нормального життя;

4) внести відповідні зміни та розширити обсяг повноважень органів пробації під час здійснення їх діяльності, що дозволить злагоджено співпрацювати з суб'єктами пробації. Власне кажучи, подібна практика існує в багатьох європейських країнах;

5) з врахуванням світових стандартів пробації, на національному рівні існує потреба запровадити окремі процедури щодо подання скарг на діяльність служб пробації. Досить часто буває, що працівниками пробації порушуються встановлені правила та терміни, за якими здійснюється пробація щодо обвинувачених (засуджених) осіб;

6) запровадити на законодавчому рівні регулярність подання звітності до засобів масової інформації про результати діяльності органів пробації, щоб населення усвідомлювало, що відбувається в зазначеній сфері;

7) закріпити на законодавчому рівні, окрім існуючих (досудової, наглядової та пенітенціарної пробації), ще постпенітенціарну, яка в більшій частині європейських країн займає одне з ключових місць під час ресоціалізації та адаптації засуджених осіб до нормального життя.

8. Інститут пробації в Україні почав функціонувати на практиці тільки 2017 році, і враховуючи такий незначний строк його існування, в чинному законодавстві існує чимало недоліків та неточностей, зокрема, основними проблемами інституту пробації було визначено наступні:

1) проблема відмови судами клопотань уповноважених органів з питань пробації;

2) законодавча невизначеність повноважень органів пробації;

3) законодавчий недолік у вигляді відсутності роботи з потерпілими особами;

4) проблемне питання щодо впровадження медіації як однієї з функцій, якою може користуватися служба пробації;

5) не менш важливим проблемним питанням, якому на законодавчому рівні приділяється незначна увага – це відсутня можливість залучати психологів, в переважній більшості під час роботи з дітьми (батьками чи законними представниками) в сфері пробації.

Встановлено конкретні зміни та доповнення до чинного законодавства, серед яких:

1) необхідно внести відповідні зміни до Закону України «Про пробацію» та додати «шок-випробування» як вид пробації, за яким суддя має змогу переглядати винесене рішення щодо покарання у вигляді позбавлення волі;

2) сучасне суспільство України, в переважній більшості апіорі не схвалює колишніх ув'язнених. Це, звичайно, дуже яскраво відбивається під час того, коли їх не приймають на роботу та вважають як «вигнанців». З цього приводу вважається за необхідне внести відповідні зміни та доповнити Кодекс України про адміністративні правопорушення в частині встановлення адміністративної відповідальності посадових осіб роботодавців у разі їх відмови приймати на роботу суб'єктів пробації або колишніх ув'язнених.

Сформульовано перспективні напрями розвитку сфери пробації, серед яких слід виділити наступні:

1) поглиблювати співпрацю з громадою, розширювати практику підтримку пробації через програми регіонального рівня, розвивати банк ресурсів щодо надання послуг клієнтам пробації;

2) розробка та реалізація стратегії волонтерства у пробації, враховуючи міжнародний досвід;

3) розробка та реалізація стандартів, за допомогою яких оцінюється ефективність діяльності працівників пробації;

4) створення та впровадження бази електронного типу, щоб вести справи суб'єктів пробації, а також автоматизувати статистику їх діяльності;

5) удосконалювати інструменти пробації стосовно роботи із суб'єктами пробації;

6) запровадити та реалізувати електронний моніторинг в пробації (браслети);

7) реалізувати програму, за якою уповноважені органи пробації будуть наділятися сучасними технічними засобами нагляду, які будуть відповідати вимогам безпеки суспільства та в повній мірі гарантувати безпеку персоналу й суб'єктів пробації;

8) розробити нормативну та інституційну базу, щоб надавати послуги пробації;

9) розробити та реалізувати кадрову стратегію стосовно перепрофілювання та навчання працівників пенітенціарної служби, що послугує підґрунтям для формування повноцінної сучасної служби пробації;

10) забезпечити технічну базу для нормального функціонування служби пробації.

В цілому інститут пробації в Україні впевнено продовжує свій розвиток, враховуючи стандарти, які закріплені в європейській правовій системі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Галуцько В., Курило В., Короед С. та ін. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник. Херсон: Грінь Д.С., 2015. 272 с.
2. Богатирьова О. Теоретико-прикладні засади впровадження пробації в Україні. Монографія. Київ. Дакор. 2013. 368 с.
3. Про пробацію: Закон України від 5 липня 2015 року № 160-VIII (останні зміни: 01.01.2020) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 93.
4. Хуторська Н. Інститут пробації в США: кримінально-правові, криміногенні й організаційно-управлінські аспекти: автореф. дисер. канд. юр. наук. Москва. 1992. 14 с.
5. Вишневський М.В. Стан та проблеми наукового дослідження у сфері пробації. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 10. С. 146–152.
6. Прийняття Закону України «Про пробацію» – як перший результат на шляху до впровадження європейської моделі роботи з правопорушниками / [Електронний ресурс]. URL: <https://merefatog.gov.ua/news/1581408077/> (дата звернення: 28.09.2020).
7. Чернишов Д.В. Сучасний стан упровадження пробації в Україні. *Теоретичні та практичні аспекти інституту пробації в Україні*: матеріали Міжнар. кругл. столу (Київ, 22 черв. 2018 р.). Київ: Національна академія прокуратури України, 2018. С. 138–142.
8. Досудова пробація в Україні. Відділ досудових заходів та пенітенціарної пробації Управління організації діяльності пробації Департаменту пробації. *Закон і обов'язок*. № 23. 2017. С. 2–5.
9. Барабаш Т., Левицька Л. Законодавчі перспективи національної моделі пробації. *Теоретичні та практичні аспекти інституту пробації в Україні*: матеріали міжнародного круглого столу (22 червня

2018 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2018. 164 с.

10. Севрюков В.В. Нормативно-правове регулювання інституту пробації в Україні. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2017. Вип. 34. С. 76–90.

11. Про затвердження Порядку взаємодії установ виконання покарань, уповноважених органів з питань пробації та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк: Наказ Міністерства юстиції України від 3 квітня 2018 року № 974/5/467/609/280 / Міністерство юстиції України. *Офіційний вісник Верховної Ради України*. 2018. № 974/5/467/609/280.

12. Маршуба М.О. Служба пробації в Україні: проблеми впровадження в систему кримінальної юстиції. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 19. С. 113–115.

13. Яременко В., Сліпушко О. Новий словник української мови: у 3 т. Київ: Аконіт. 2008. 864 с.

14. Галуцько В. Принципи адміністративного права. Інститут публічного права. 2018. [Електронний ресурс]. URL: http://sipl.com.ua/?page_id=1517 (дата звернення: 28.09.2020).

15. Молдован В.В., Чулінда Л.І. Правознавство. 2-ге вид. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2010. 184 с.

16. Богачова Л.Л. Принципи європейського і національного права (порівняльно-правовий аналіз критеріїв класифікації). *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2013. Вип. 26. С. 47–60.

17. Сьомін С.В. Європейські правила пробації та реформування кримінально-виконавчої системи в Україні. *Стратегічні пріоритети*. 2014. № 2. С. 154–159.

18. Ягунов Д. Принципи пробації: європейські стандарти та проблеми їх реалізації в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. Випуск 9. Том 4. Ужгород. 2012. С. 172–176.

19. Педан А.И. Понятие административно-правовых отношений в сфере исполнительного производства в Украине. *Международный научнопрактический журнал «Право и Закон»*. 2018. № 1. С. 67–72.

20. Про затвердження Порядку здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі: Наказ Міністерства юстиції України від 29 січня 2019 року № 272/5 / Міністерство юстиції України. *Офіційний вісник Верховної Ради України*. 2019. № 272/5.

21. Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. Адміністративне право України. Повний курс: підручник. Видання друге. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 584 с.

22. Музичук О.М. Уточнення сутності категорії «правовий статус» суб'єкта адміністративно-правових відносин та його елементного складу. *Форум права*. 2008. № 1. С. 316–321.

23. Авер'янов В.Б. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. К.: Юридична думка, 2004. Т. 1: Загальна частина. 584 с.

24. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96 – ВР (останні зміни: 01.01.2020) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

25. Саблук С.А. Правосуб'єктність як елемент правового статусу дитини. *Університетські наукові записки*. 2008. № 2. С. 101–105.

26. Про затвердження Положення про організацію діяльності волонтерів пробації: Наказ Міністерства юстиції України від 17 січня 2017 року № 98/5 / Міністерство юстиції України. *Офіційний вісник Верховної Ради України*. 2017. № 98/5.

27. Зайчук О., Оніщенко Н. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник. Київ: Юрінком Інтер. 2008. 688 с.

28. Цвік М., Петришин О., Авраменко Л. Загальна теорія держави і права: Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів. Харків: Право. 2009. 584 с.

29. Сирота Д.І. Обов'язки громадян як один з центральних елементів їх правового статусу. Форум права. 2009. № 2. С. 389–393.

30. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених: Закон України від 7 вересня 2016 року № 1492-VIII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 43. Ст. 736.

31. Рівіс М.М. Публічне адміністрування транскордонного співробітництва України та країн-учасниць ЄС: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2018, 217 с.

32. Колпаков В.К., Кузьменко О.В., Пастух І.Д., Сущенко В.Д. та ін. Курс адміністративного права України: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2012. 808 с.

33. Про затвердження Типового положення про уповноважений орган з питань пробації та Типового положення про сектор ювенальної пробації: Наказ Міністерства юстиції України від 18 серпня 2017 року № 2649/5 / Міністерство юстиції України. *Офіційний вісник Верховної Ради України*. 2017. № 2649/5.

34. Про утворення державної установи «Центр пробації»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 року № 655-р / Кабінет Міністрів України. *Офіційний вісник Верховної Ради України*. 2017. № 655-р.

35. Про утворення Державної установи «Центр пробації»: Наказ Міністерства юстиції України від 28.12.2017 р. № 4322\5. [Електронний ресурс]. URL:

<http://kosivrda.gov.ua/attachments/category/156/Polozennya.pdf> (дата звернення: 28.09.2020).

36. Предместніков О. Особливості організації діяльності міжрегіональних управлінь з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції України. *Форум права: електрон. наук. фахове вид.* 2017. № 2. С. 95–103.

37. Чабаненко Т.В. Взаємодія служби пробації з відділами інформаційно-аналітичного забезпечення головних управлінь Національної поліції при здійсненні нагляду за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням. *Теорія і практика правознавства.* 2017. Вип. 1. [Електронний ресурс]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2017_1_15 (дата звернення: 28.09.2020).

38. Місцеві органи влади в 13-и областях України підтримують розвиток пробації для забезпечення безпеки своїх громад. *Пробація України – офіційний веб-сайт.* 2018. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.probation.gov.ua/?p=2317r> (дата звернення: 28.09.2020).

39. Битяк Ю. Адміністративне право України. Підручник. Київ: Юрінком Інтер. 2005. 324 с.

40. Про затвердження Порядку формування та ведення Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту: Наказ Міністерства юстиції України від 26 червня 2018 року № 2023/5 / Міністерство юстиції України. *Офіційний вісник Верховної Ради України.* 2018. № 2023/5.

41. Угода між Міністерством юстиції України та Міністерством юстиції і громадської безпеки Королівства Норвегія про співробітництво в процесі впровадження пробації в Україні від 18 жовтня 2016 року / [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/578_201-16 (дата звернення: 28.09.2020).

42. Коломоєць Т. Адміністративне право України. Підручник. Київ: Істина. 2010. 447 с.

43. Єщук О. Адміністративно правова охорона: теорія, практика та перспективи розвитку: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ. 2017, 18 с.

44. Пробація: нагляд, поєднаний із соціальною допомогою. Україна – пробація як можливості для змін / [Електронний ресурс]. URL: <https://sofotg.gov.ua/news/probatsiya-naglyad-podnani-iz-sotsialnoyu-dopomogoyu1> (дата звернення: 28.09.2020).

45. Седхем Д., Октіган М. Основи професійної діяльності персоналу органу пробації / [Електронний ресурс]. URL: <https://i-rc.org.ua/files/posibnyk-probaciuy.pdf> (дата звернення: 28.09.2020).

46. Цивільний процес окремих країн. Адміністративно-процедурне право : навч.-метод. посіб. І.О. Картузова, А.Ю. Осадчий; Одес. нац. юрид. акад. О. : Юрид. л-ра, 2008. 288 с.

47. Лиска В. Пробація. Проблеми її запровадження в Україні. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2018. [Електронний ресурс]. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_13956 (дата звернення: 28.09.2020).

48. К. Беляєва. Пробація по-українськи, або навчання під час роботи. Національна асоціація адвокатів України. 2018. [Електронний ресурс]. URL: <https://radako.com.ua/news/probaciya-po-ukrayinski-abo-navchannya-pid-chasroboti> (дата звернення: 28.09.2020).

49. Актуально: пробація забезпечує повернення людини до суспільства. Судово-юридична газета. 2018. [Електронний ресурс]. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/120169-probatsiya-zabezpechuye-povernennyaljudini-do-suspilstva> (дата звернення: 28.09.2020).

50. Кіліменчук А. Пробація в Україні як альтернатива тюремному ув'язненню. 2018. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.academia.edu/33119431/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%D0%B2%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96%D1%8F%D0%BA%D0%B0>

[%D0%BB%D1%8C%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B0_%D1%82%D1%8E%D1%80%D0%B5%D0%BC%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%83_%D1%83%D0%B2%D1%8F%D0%B7%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8E](#) (дата звернення: 28.09.2020).

51. Олійник Я. В. Важливість функцій служби пробації в системі органів і установ виконання покарань. *Науковий вісник Інституту кримінально-виконавчої служби*. 2014. № 2. С. 17–22.

52. Ягунов Д. Європейські правила пробації: переклад, тлумачення та допоміжні матеріали / [Електронний ресурс]. URL: http://www.yagunov.in.ua/?page_id=833 (дата звернення: 28.09.2020).

53. Коренюк А.А. Зарубіжний досвід співпраці органів пробації з релігійними організаціями у сфері запобігання рецидивним злочинам неповнолітніх. *Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2016. Вип. 1. С. 167–172.

54. Богатирьова О.І. Сутність інституту пробації у сучасному зарубіжному праві. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2013. Вип. 31. С. 254–261.

55. Шкарупа В.І. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання пробації. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Вип. 6. Том 4. С. 154–160.

56. History of Probation. NYC Probation. City of New York. Retrieved 29 August 2017.

57. Ягунов Д. Пробація у Великобританії. [Електронний ресурс]. URL: <http://probation.at.ua/news/germany/2009-10-29-31> (дата звернення: 28.09.2020).

58. Strafaussetzung zur Bewährung / [Електронний ресурс]. URL: https://de.wikipedia.org/wiki/Strafaussetzung_zur_Bew%C3%A4hrung (дата звернення: 28.09.2020).

59. Особливості системи покарань за кримінальними кодексами Європейських країн (на прикладі Швейцарії, Литви та Італії). [Електронний ресурс]. URL: <https://www.libr.dp.ua/text/adv2009-9-Junoshev.pdf> (дата звернення: 28.09.2020).

60. Сфера пробації: досвід Данії та перспективи для України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2017. № 6. С. 16–19.

61. Овчарук С.В. Японія – особливості функціонування інституту пробації. *Право зарубіжних країн*. 2016. Вип. 2. С. 125–130.

62. Бараш Є.Ю. Зарубіжний досвід соціальної роботи зі засудженими. *Науковий вісник Інституту кримінально-виконавчої служби: Науковий журнал*. № 1(11). 2016. С. 10–17.

63. Лутченко А.В. Запровадження служби пробації в Україні: європейський досвід. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2017. Вип. 142. С. 103–106.

64. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (ратифікована від 16 вересня 2014 року) / [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 28.09.2020).

65. Маршуба М.О. Служба пробації в Україні: проблеми впровадження в систему кримінальної юстиції. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 19. С. 113–115.

66. Котяш Л.П. Стан та проблеми наукового дослідження у сфері пробації. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 10. С. 146–152.

67. Козуліна С.А. Система пробації – система довіри та віри держави у свого громадянина. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2017. № 7. С. 6–8.

68. Філія Центру пробації у Херсоні: проблемні питання. [Електронний ресурс]. URL: <http://upn.in.ua/novini/5749-na-hersonschin-u-stnah-flyi-centru-probacyi-zbralisya-kolegi-ta-partneri-yak-nebayduzh-dol-dtey.html> (дата звернення: 28.09.2020).

69. Про реалізацію пілотного проекту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні злочину»: Наказ Міністерства юстиції України від 21 січня 2019 року № 172/5/10 / Міністерство юстиції України. *Офіційний вісник Верховної Ради України*. 2019. № № 172/5/10.

70. Пробаційні програми для неповнолітніх / [Електронний ресурс]. URL: http://www.probation.gov.ua/?page_id=150 (дата звернення: 28.09.2020).